

XXXII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Gödöllő, 2015. április 15-17.
Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Nemzeti Közszerológati Egyetem

Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban

Jelige: KMDV1110

Pályamunka lezárásának időpontja: 2014. november

2015.

Tartalomjegyzék

Bevezető - Az eutanáziával kapcsolatos kérdések indokoltsága	4
1. fejezet - Az eutanázia fogalma és formái	9
1.1 Az eutanázia fogalmi meghatározásának jelentősége	9
1.2 Az eutanázia fogalmának tartalmi elemei	10
1.3 Orvos-beteg kapcsolat.....	11
1.4 Szándékos cselekmény	11
1.5 Gyógyíthatatlan, rövid időn belül halálhoz vezető betegség	11
1.6 Önrendelkezési jog	13
1.7 Aktív és passzív eutanázia	14
1.8 Direkt és indirekt eutanázia.....	15
1.9 Önkéntes és kényszer eutanázia	16
2. fejezet - Az eutanázia története.....	17
2.1 Eutanázia és antikvitás	17
2.2 Ars moriendi a keresztény középkorban	18
2.3 A „jó halál” a reneszánsz utópiákban	19
2.4 Az újkor és a XIX. század	20
2.5 A XX. század eleje - a szociáldarwinizmus	21
2.6 Az értéktelen élet megsemmisítése	23
2.7 Kényszereutanázia a Harmadik Birodalomban.....	24
2.8 A II. világháború után	26
3. fejezet - A halál élménye és problémája néhány kultúrkörben	28
3.1 A túlvilágról alkotott kép a kereszténységben	29
3.2 A brahmanizmus halálfelfogása	31
3.3 A buddhisták túlvilági képe	32
3.4 Az iszlám képe a túlvilágról	32
3.5 A kínai univerzizmus tanai	33
4. fejezet - A történelmi egyházak és az eutanázia	35
4.1 Az eutanázia a katolikus vallásban	35
4.2 A zsidók vélekedése az eutanáziáról	37
4.3 Az eutanázia a protestáns teológiai etikai szempontból.....	38
4.4 A történelmi egyházak véleménye az 22/2003. (IV.28.) Alkotmánybírósági Határozatról	39
5. fejezet - Az orvos és az etika.....	41

5.1 Orvos-beteg viszony	41
5.2 A Hippokratészi –eskü	42
5.3 A hospice és a palliatív ellátás, mint az eutanázia alternatívája	42
5.4 A palliatív ellátás és az eutanázia elkülönítése.....	43
5.5 A palliatív ellátás kulcskérdései Magyarországon	44
6. fejezet - Egyes országok joggyakorlata az eutanázia kérdésében	46
6.1 Amerikai Egyesült Államok	46
6.2 Hollandia.....	46
6.3 Belgium.....	47
6.4 Svájc.....	48
6.7 Ausztrália	49
6.8 Nemzetközi állásfoglalások	49
7. fejezet - Az eutanázia a magyar büntetőjogi gondolkodásban	51
7.1 Az eutanázia büntetőjogi megítélésének változása a XIX. és a XX. század között	51
7.2 22/ 2003. (IV.28.) Alkotmánybírósági Határozat.....	52
7.3 Az eutanázia büntetőjogi megítélése a 2012. évi C. törvény alapján.....	53
7.4 24/2014. (VII. 22.) Alkotmánybírósági Határozat	54
7.5 Kivételes jogesetek.....	55
Végkövetkeztetések	57

Bevezető - Az eutanáziával kapcsolatos kérdések indokoltsága

„Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.

Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri

Balsorsa minden nyűgét s nyilait;

Vagy ha kiszáll tenger fájdalom ellen,

S fegyvert ragadva véget vet neki?”

(William Shakespeare: Hamlet)

Dolgozatom témája az eutanázia büntetőjogi kérdései. Az eutanázia kérdése a modern, materialista világ terméke, hiszen a társadalmak, a jog-és orvostudomány fejlődése által életre hívott változások szemben állnak az örök vallási értékekkel, erkölcsi hagyományokkal és filozófiai alapgondolatokkal. Ezen konfliktus mindenki által elfogadott, igazságos megoldással soha nem zárulhat, hiszen az eutanázia pártolói, illetve támadói mindig több és több, általuk megdönthetetlennek vélt indokot tudnak felsorolni álláspontjuk védelme érdekében. A téma körüljárása során látni fogjuk, hogy az egymással szemben álló két csoport kibékíthetetlen ellenfelek, hiszen elgondolását e bonyolult kérdéskört illetően saját elveikre, tapasztalataikra, hitükre építi.

A tradicionális, konzervatív nézetek élesen szemben állnak a liberális, materialista nézetekkel. E nézetek összeütközésénél is alapvető civilizációs-világnézeti ütközéseknek lehetünk tanúi. Míg a liberalisták a törvényhozási és elvi kérdésekben a korlátok lebontására törekszenek, addig a konzervativisták az évszázados múltra visszatekintő erkölcsi hagyományok megőrzésén fáradoznak.

Az eutanázia azért olyan népszerű, széles körben elterjedt, tudományos és vallási közegekben periódikusan megtárgyalásra kerülő téma, mert a jogi, orvosi közegeken kívül a társadalom minden rétegét érintik az ellentmondás megoldatlanságából fakadó hátrányok. Beszélhetünk itt a haldoklókat érintő konkrét negatív következményekről, a hozzátartozókat sújtó lelki megpróbáltatásokról, de idesorolhatjuk azt a problémaként megjelenő bizonytalanságot is, amelyet az állampolgárok érezhetnek államuk felé, hiszen az eme ügyet hosszú idők óta csak részlegesen tudja elrendezni.

Az eutanázia engedélyezése elviekben számos pozitív hatást váltana ki a betegek körében, azonban a jogi, orvosi rétegek képviselői azért olyan bizonytalanok vagy éppen elutasítóak a legalizálást illetően, mert a gyakorlatban való megvalósulással egyéb mellékhatásokkal is számolni lehet. Felmerül a kényszereutanáziától való félelem vagy éppen további tiltó

szabályozások engedélyezésének lehetősége. Így kiderül, hogy a kérdés megvitatása társadalmi, makroszinten több tényező által befolyásolt, mint azt az egyszerű indítványozók gondolnák. A kérdés az, hogy a jelen problémák megoldása egyéni szinten előrébb való-e a jövőben bekövetkező, a társadalom előrehaladását veszélyeztető esetleges kockázatoknál.

Véleményem szerint az eutanázia problémájának megoldása társadalmi szinten rendkívül bonyolult, hiszen a konfliktus kezelési lehetőségek több szálon futnak. Gondolok itt a „kegyes halál” büntetőjogi, orvostudományi, polgári jogi, erkölcsi, filozófiai, vallási vetületére. Az állam elsődleges kötelességét teljesítve, teljesen ésszerű módon, határozottan az élet védelmét támogatja. Az orvosok a Hippokratészi eskü tartalmát figyelembe véve hivatásuknak megfelelően a végsőkig küzdenek a beteg életben tartásán, azonban közülük is néhányan azon az állásponton vannak, hogy a leglényegesebb a beteg érdekeit figyelembe venni és elfogadni azt, hogy a modern orvosi felszerelések, technikák és módszerek ellenére sem menthető meg minden élet. Az engedélyezés kérdését tehát, ha igazságosak szeretnénk lenni, azt gondolom, hogy szubjektív alapon, a betegek, s szenvedésüket végigkísérő hozzátartozóik akarata alapján kellene elbírálni. Azt az álláspontot képviselem, hogy az eutanázia kérdését nem szabad csak jogi megvilágítás alá helyezve feldolgozni, hiszen maga a „kegyes halál” az egyént érintené. Ha csupán jogi szempontok szerint döntünk, megfélemezünk arról, hogy a legalizációs törekvések az egyén érdekeit szolgálják. Eme téma a történelem eseményeinek, a negatív gyakorlatnak köszönhetően túlzottan bonyolult vizsgálat alá került, miközben a válasz a mindennapokban, a kórházi ágyakon szenvedő haldoklók, s az őket a kínok útján végigkísérő szeretteik tapasztalásában keresendő. Állításom szerint a válasz egyszerűbb, mint gondolnánk, csupán azt kell eldöntenünk, hogy a jogalany érdekeinek szolgálata a cél vagy a törvényhozók, s jogalkalmazók hosszasan elhúzódó tudományos vitái érdekesebbek.

Eme dolgozat célja tehát azon véleményem kifejtése, megmagyarázása, hogy az eutanázia engedélyezését vétek lenne csupán annak negatívumait figyelembe véve átgondolni, hiszen az egyoldalú megközelítés sosem vezethet jó eredményre. Reménykedem abban, hogy az általam felsorolt pozitívumok, előnyök által néhányan elgondolkodnak azon, hogy az eutanázia legalizációja jobb irányba is vezetheti a világot, mint annak delegalizációja.

Az eutanázia tárgyköre rendkívül bonyolult, sok kérdést felvet. Tanulmányaimnak és érdeklődésemnek megfelelően elsődlegesen jogi szempontból kívánom megközelíteni a problémát. Először is a magyar jogrendszerben, a büntetőjogban és az orvosi jogban kezdem a vizsgálódást, majd nemzetközi szinten kutatva, a különböző országok eutanáziáról szóló szabályozását összehasonlító mintát kapok. Az eutanázia szabályozásának dilemmái

túlságosan mélyen gyökereznek ahhoz, hogy csupán a jogi elemekre térjek ki. A téma feltérképezéséhez elengedhetetlen a vallási, politikai, történelmi háttér alapos megismerése.

Dolgozatom első fejezetében bemutatom, hogy az eutanáziának 3 különböző fogalmi meghatározása is létezik. Felsorolás szintjén megemlítem mindegyik értelmezési lehetőséget, hiszen bár a ma elfogadott eutanázia fogalom taglalására fektetem a hangsúlyt, fontosnak tartom annak elődjait is megismerni. Az eutanázia fogalmának, formáinak részletes bemutatásához az európai jogirodalmat, a magyar egészségügyi irodalmat, illetve az 1997. évi CLIV. törvényt használtam fel.

Az eutanázia definíciójának részletes bemutatása után a következő lépés az eutanázia hosszú időkre visszanyúló történetének a bemutatása. A múltba visszatekintve megtudhatjuk, milyen szoros összefüggés van az adott kor kultúrája, a kialakult tradíciók, tudományos elméletek és az eutanázia elfogadottsága között. Az antikvitástól egészen a XXI. századig kísérhetjük figyelemmel, hogyan volt hatással az eutanázia megítélésére mind tudományos mind orvosi közegekben az adott korban és az adott területen uralkodó politikai, tudományos viszonyok.

Tanulmányomban kitérek arra, hogy az ember halálhoz fűződő viszonya, túlvilágról alkotott képe szoros összefüggésben áll az eutanáziáról való vélekedésével. Megvilágításba kerül az öt nagy világvallás viszonya az eutanáziához, így kiderül, mely vallások milyen véleményen vannak a kegyes halál engedélyezését illetően, illetve megtudjuk, hogy ítéletüket milyen érvekre hivatkozva hozták meg a vallás képviselői. Kutatásom során én leginkább arra voltam kíváncsi, hogy az egymástól előírásaikban, hiedelemrendszerükben eltérő vallások az eutanáziát illetően is eltérő álláspontot vallanak-e. Az emberek halálhoz fűződő viszonyát először az adott kulturális háttérrel és korszakkal hoztam összefüggésbe, majd a halál élményét és problémáját a valláson keresztül próbáltam megérteni, így Helmuth von Glasenapp világvallásokat elemző művét hívtam segítségül.

A történelemben való betekintés során fontos a történelmi egyházak szemszögéből is megvizsgálni az eutanázia kérdését. Az egyházak álláspontja minden korban fokozott jelentőséggel bírt az eutanáziáról kialakult általános vélemény kialakulásában. Felvetődik a kérdés, hogy vajon a katolikus, a zsidó és a protestáns egyházak képviselői ugyanazon meggyőződést vallják-e a kegyes halált illetően. Eme kérdés megválaszolása igényli az adott vallás elveinek részletezését, így képet kaphatunk arról, hogyan alakul ki a hívek álláspontja a tanításoknak megfelelően az eutanázia tárgykörében. A felsorolt vizsgálati területek nagy száma is mutatja, milyen sok szálon fut az eutanázia témaköre. Forrásként - elismerve a téma több tudományágat átfogó terjedelmét - az eutanázia fejlődését időrendi sorrendben követve,

alapul vettem az antik mitológiát, az ókori tudósok, drámaírók és orvosok, így például Hippokratész eutanáziával, halállal kapcsolatos munkásságát feldolgozó műveit. Később a középkori, majd a reneszánsz és a szociáldarwinista időkből származó leghíresebb büntetőjogászok és pszichológusok véleményét tanulmányoztam.

A vallási hagyományok bemutatásán túl fontos információt jelent, hogy az egyházak megszületése óta eltelt hosszú évek alatt hogyan alakultak azok nézetei a világ megváltozott szellemiségének hatására. A történelmi egyházak eutanáziával kapcsolatban képviselt álláspontját természetesen a Bibliára különös hangsúlyt fektetve tanulmányoztam, majd a II. Vatikáni zsinat lelkipásztori konstitúcióját, II. János Pál pápa enciklikáját, illetve a többi történelmi egyház vezetője által kiadott nyilatkozatokat, dokumentumokat vizsgáltam, különös tekintettel a magyar viszonyokról árulkodó 22/ 2003. Alkotmánybírósági Határozatra. Az orvos és az etika című fejezetben a középpontban a Hippokratészi eskü elemzése, születésének idején és napjainkban történő értelmezésének összehasonlítása állt, majd kitérve a palliatív és a hospice ellátásra a belgiumi törvényeket példának tekintve, levezettem a magyar álláspontokat a Magyar Hospice- Palliatív ellátás Egyesületének vezetői által kiadott hivatalos vélemények által.

Az eutanázia magyar büntetőjogi megítélését a 2012. évi C. törvény, a 22/2003 (IV. 28.) Alkotmánybírósági Határozat és a 24/2014. (VII. 22) Alkotmánybírósági Határozat rendelkezései alapján ismerhetjük meg.

Az eutanázia szabályozását a magyar gyakorlaton túl nemzetközi szinten is tanulmányoztam, kitérve az Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Belgium, Kína, Nagy-Britannia, Svájc és Ausztrália jogi szabályozására. Az egyes országok törvényét külön-külön tanulmányoztam, majd a nemzetközi állásfoglalásokat vizsgáltam meg a Világvallások Parlamentje és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének véleménye alapján.

Tanulmányozásom során a szekunder kutatási módszert alkalmaztam, azaz a témához kapcsolódó, rendelkezésre álló adatokat gyűjtöttem össze, rendszereztem és dolgoztam fel. Saját szempontjaim szerint gyűjtöttem össze az információkat, a magyar jogi, hittudományi szaktekintélyek kutatásain kívül, német nyelvű szakirodalmat is alapul véve.

Remélem, hogy a kérdések megválaszolásával sikerül bebizonyítanom, hogy az eutanázia szabályozása körüli viták korántsem meglepőek, hiszen a téma olyan hatalmas és sokszínű támadási felületet nyújt, hogy egyszerre több területen is meg kellene állnia a helyét a szabályozás tervének. Meglátásom szerint az eutanázia megítélése sosem fog egybehangzó véleményt mutatni, hiszen az emberi természet különbözősége miatt az egyes álláspontok is eltérést mutatnak. Saját nézetem az, hogy mindenki belátására kellene bízni, hogy kíván-e

passzív vagy akár aktív eutanáziával élni, illetve ezzel kapcsolatban a legegyszerűbb megoldásnak az tűnik, hogy az orvosok is dönthessenek arról, hogy végrehajtják-e a műveletet. Így nem jelentene problémát az, hogy valakinek az élet méltóságos befejezéséhez nem biztosítanak jogot, illetve az orvosok sem éreznék úgy, hogy a törvény rákényszeríti őket olyan cselekedetre, ami saját lelkiismeretükkel ellentétes. Dolgozatom megírásával azt a nehéz feladatot választottam, hogy bebizonyítsam, a közjó, az igazságos megoldás csupán rugalmas gondolkodást, a mai kor igényeihez, a változásokhoz való alkalmazkodást igényel mind a felsőbb vezetőség, mind a társadalom tagjai körében.

1. fejezet - Az eutanázia fogalma és formái

„Amíg ifjú voltál, felövezted magad,
és odamentél, ahová akartál.
Ha megöregszel, kitárod két karod,
más övez fel téged , és oda kell menned,
ahova nem akarsz. ”
(János 21, 18)

1.1 Az eutanázia fogalmi meghatározásának jelentősége

„...minden elmélet első feladata, hogy rendbe szedje az összekavart, összekuszált fogalmakat és képzeteket. Csak akkor érthetünk meg valamit könnyen és világosan, ha egyetértünk az elnevezésekben és fogalmakban.” Karl von Clausewitz gondolatai alapján elsődleges feladatomnak tartom az eutanázia fogalmát kifejteni- még ha a későbbiekben látni is fogjuk, hogy szilárd, mindenki által helyesnek megítélt definíciót nem alkothatunk- hiszen a fogalom megértése kiindulópontja az eutanáziáról alkotott véleményeknek, a téma irányában kialakuló pozitív vagy negatív hozzáállásnak.

A szó görög eredetű, „jó” vagy „szép” halált jelent. Az ókori görög szerzők tartózkodtak a kifejezés használatától az orvos-beteg kapcsolatban, Seneca írt róla először. „Aki már nem képes jól élni, tudjon legalább jól meghalni.”

„ Az eutanázia nem büntetőjog-tudományi fogalom, hanem olyan jelenségcsoport, amelyet a büntetőjogi dogmatika –tekintettel az érintett jogi tárgy és az emberi élet jelentőségére- mindenképpen értékelni köteles. Tehát az eutanázia egy tipikus esetsoporra alkalmazott, túlsúlyolt, emocionálisan terhelt kifejezés.”¹

Az eutanáziának tehát nincs egységesen elfogadott, általános definíciója Magyarországon, az szerzőnként, szervezetenként változó. Ezen fogalmi zűrzavar az egyik oka a legalizálás kérdésében kialakuló sokféle nézetnek, hiszen az egyes szerzők mást és mást értenek eutanázia alatt, ezzel magyarázható eltérő véleményük az intézmény elfogadottságának tekintetében is.

¹ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 43. p.

1.2 Az eutanázia fogalmának tartalmi elemei

Mindenek előtt tisztázni szeretném, hogy az eutanáziát mely fogalomrendszerben kívánom eme tanulmány keretein belül elemezni, hiszen a téma kutatói más és más kérdéskörben tárgyalják a problémát. Az eutanáziának általában 3 formáját különítik el a szerzők:

1. a csökkent értékű élet elvételét, mely elgondolás a náci Németországban a kristályéjszakán valósult meg
2. a halálkínok enyhítését, az elkerülhetetlen halál gyötrelmeitől való megkímélést, mely az eutanázia régebbi értelmezése
3. a gyógyíthatatlan és végstádiumú betegek halálba segítését vagy halni hagyását, mely az eutanázia mai értelmezése

Az én célom eme értekezéssel az eutanázia fogalmának tisztázása a mai értelmezés szerint, tehát a következőkben a gyógyíthatatlan és végstádiumú betegek halálba segítéséről vagy halni hagyásáról, illetve annak formáiról és jogi problémáiról írok. Sajnos a mai értelmezés szerint az eutanázia a szenvedő beteg megölését jelenti. Megkísérelem azonban bebizonyítani, hogy messze nem tekinthető gyilkosságnak, ha a gyógyíthatatlan, halál közelben levő betegeket megkíméljük az orvostechikai bravúrok kísérleteitől vagy a teljesen hatástalan gyógyszerek által ígért gyógyulási illúzióktól.²

Egységesen elfogadott eutanázia-definíció nem létezik ugyan, a fogalom megértését azonban segíti, ha ismerjük annak négy tartalmi elemét, melyeknek együttesen jelen kell lenniük ahhoz, hogy az eutanázia megvalósuljon.

Az önkéntes eutanázia tartalmi elemei:

1. eutanáziára orvos-beteg kapcsolatban kerülhet sor
2. eutanázia esetén az orvos szándékos magatartásával a természetesnél vagy a lehetségesnél előbbre hozza a beteg halálát
3. a beteg gyógyíthatatlan állapotban van, szenved, s kifejezi akaratát a halálra
4. az eutanáziára a beteg érdekében, annak kívánságára kerül sor, önrendelkezési joga alapján.³

² <http://hu.scribd.com/doc/206077121/Budai-Feher-Fekete-2013-karacsonyi-szam-2014.07.30>.

³ Jobbágyi Gábor : Eutanázia. In: Párbeszéd a halálról. (Szerk.: Filó Mihály), Budapest, Literatura Medica Kiadó, 2011. 67.p.

Az önkéntes eutanázia tartalmi elemei bővebb kifejtést igényelnek ahhoz, hogy minden kétséget kizáróan magyarázatot nyerjen, konkrétan mire is gondolunk, amikor eutanáziáról beszélünk.

1.3 Orvos-beteg kapcsolat

Az európai jogirodalomban szilárd alapokon áll az a vélemény, hogy az eutanázia fogalomkörébe eső cselekmények az orvosi tevékenységhez kapcsolódnak. Az elkövető csak orvos lehet, más személy- kívülálló- ezt a feladatot nem láthatja el. Ez az előírás alapvetően garanciális funkciót tölt be. Svájcban, ahol a beteg öngyilkosságában való közreműködést laikusok végzik, az orvosi ellenőrzés azért valósul meg, hogy a kegyes halálhoz szükséges gyógyszerek receptkötelesek. Így, ha közvetett módon is, de létrejön az orvos-beteg kapcsolat, megvalósul az orvosi felügyelet. Ez a követelmény az állam intézményes életvédelmi kötelezettségéből vezethető le.⁴

1.4 Szándékos cselekmény

Az eutanázia büntetőjogi vizsgálata szempontjából kizárólag azok a tényállások relevánsak, amelyeknél az elkövető szándéka a sértett életének elvétele. Az orvos az eutanázia fogalomkörébe eső cselekmény végzésekor azt kívánja- vagy legalábbis belenyugszik abba- , hogy betege meghaljon.

Magyarországon büntetendő annak az orvosnak a cselekménye, aki aktív eutanáziát hajt végre. Az az orvos, aki az eutanázia fogalomkörébe eső cselekményt követ el, a bíróság előtt mindig emberölésért vagy öngyilkosságban való közreműködésért felel.⁵

1.5 Gyógyíthatatlan, rövid időn belül halálhoz vezető betegség

Az 1997. évi CLIV. törvény (törvény az egészségügyről) 20.§ (3) bekezdése tartalmazza azt a megszorítást, amely az ellátás visszautasításának jogát az életfenntartó vagy életmentő beavatkozások vonatkozásában csak akkor engedi meg, ha a betegség az orvostudomány

⁴ Jobbágyi Gábor: Eutanázia. In : Párbeszéd a halálról. 51.p.

⁵ Jobbágyi Gábor: Eutanázia. In: Párbeszéd a halálról. 49.p.

mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is-halálhoz vezet.

Az egészségügyről szóló törvény 20. § (1)- ra hivatkozva többször előfordul, hogy a beteg akár lelkiismereti okokból, akár vallási meggyőződésből nem igényel valamely orvosi ellátást. Így például a „Jehova tanúi” felekezet hívei közé tartozók bizonyos orvosi beavatkozásokat nem engednek végrehajtani sem magukon, sem gyermekeiken. A cselekvőképes beteget illeti meg ez a jog, amennyiben az ellátás elmaradása mások életét vagy testi épségét nem veszélyezteti. Így például a beteg nem utasíthatja vissza az ellátást, ha járványos megbetegedésben szenved, illetve ha a beteg várandós és az orvosi szakvélemények alapján képes a gyermek kihordására.

Ha a visszautasítás eredményeként a beteg állapotában várhatóan súlyos vagy maradandó egészségkárosodás következne be, akkor a visszautasítás csak közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban érvényes, illetve a beteg írásképtelensége esetén két tanú együttes jelenlétére van szükség.

Az egészségügyi törvény 20. § (4)- nek tartalma szerint az életmentő vagy életfenntartó beavatkozás visszautasítására csak akkor van lehetőség, ha az a betegség, amelyben a beteg szenved, az orvostudomány akkori állása szerint halálhoz vezet és gyógyíthatatlan. Fontos megjegyezni, hogy ebben az esetben nem az eutanázia kérdéséről van szó.

Ha az ellátás visszautasításának jogát az eutanázia törvényi szabályozásaként tekintenénk, akkor tulajdonképpen ez a betegnek jogát, az orvosnak kötelezettségét jelentené arra, hogy a beteget jó halálban részesítse.

Arról a kérdésről van szó, hogy ölhet-e az orvos embert, akár passzív (halni hagyás), akár aktív magatartással, akár a beteg saját döntése, akár a hozzátartozók kérése alapján. Azon kérdések megválaszolása nem tűr halasztást, miszerint van-e joga az orvosnak a betegek érzelmei által megindított elmondásaira hivatkozva, annak könyörgésének engedve élet és halál urát megszemélyesíteni, nem ütközik-e az a Hippokratészi esküvel. A másik oldalról nézve a kérdés az, hogy a beteg önrendelkezési joga kiterjed-e arra, hogy igényelhesse ezt, kényszeríthet-e egyáltalán ilyen bűnös helyzetbe egyetlen orvost is.

Minden betegnek, így a halálos betegnek is joga van arra, hogy kérésének megfelelően ne alkalmazzanak olyan ellátást, amellyel az életét hosszabbítják meg. Ezt a döntését egy háromtagú orvosi bizottság (az orvosi bizottság egyik tagja a beteg kezelőorvosa, a másik a beteg kezelésében nem részes orvos, aki az adott betegséget illetően szakorvos, továbbá egy pszichiátriai szakorvos) is megvizsgálja és ha kijelentik, hogy a döntés a következmények tudatában lett meghozva és a beteg a bizottság ezen nyilatkozatát követő 3. napon megerősíti

az ellátás visszautasítására irányuló szándékát, akkor azt érvényesnek lehet tekinteni. Cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes beteg esetén a súlyos egészségkárosodástól való megóvásra irányuló ellátás nem utasítható vissza.⁶

Minden cselekvőképes embernek lehetősége van ezen kívül egy nyilvános, előre kiállított okmányt lefektetni az ő későbbi cselekvőképességére tekintettel, egy bizonyos vagy minden életmeghosszabbító vagy életmentő intézkedés elmulasztása érdekében, ha ő egy gyógyíthatatlan betegségben szenved és a kutatások szerint várható, hogy képtelen lesz egy ilyen vallomást tenni. Az okmányban megnevezhető egy olyan személy is, aki a beteg helyett megszakíthatja az életmeghosszabbító vagy életmentő intézkedéseket. Ezt a kijelentést 2 évente meg kell ismételni. A dokumentum csak akkor érvényes, ha egy pszichiátriai szakember is megerősíti a szakvéleményében, hogy a döntést a beteg a következmények teljes tudatában hozta. Következésképpen és alaposan definiált feltételek teljesülése esetében lehet tehát a haláltusa meghosszabbítását kihagyni. Erre sokak által passzív eutanáziaként tekintenek.⁷

1.6 Önrendelkezési jog

Az önrendelkezési jog alapja az egyén autonómiájának tisztelete, valamint az, hogy a jog érvényesítéséhez feltétlenül szükséges beleegyezés, mint garanciális biztosíték, megakadályozza a jogsértést. Jogi alapelv, miszerint a személyhez fűződő jogokat nem sérti az a magatartás, amelyhez a jogosult hozzájárult. Az orvosi beavatkozás gyakorlatilag megvalósít egy testi sértést, aminek a jogellenességét a megfelelő jogi szabályozás zárja ki. Ebből következik, hogy a beavatkozások előtt meg kell szerezni a beteg hozzájárulását. Ha a megfelelő tájékoztatást megkapja és az önrendelkezési jog alapján döntött, a kockázatot a beteg vállalja.

A beteg dönt a gyógykezelésről és a terápiák megválasztásáról. A beleegyezését visszavonhatja vagy módosíthatja. Szabadon dönt arról, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni és annak során milyen beavatkozásba egyezik bele. Ennek során nem lehet őt megfélemlíteni, fenyegetni, kényszeríteni, mert az így született nyilatkozatok-mint a polgári jog egyéb területein-nem tekinthetők szabad akaratú beleegyezésnek.⁸ Akik az egyén önrendelkezési jogának teljességében hisznek, azt mondják, hogy az

⁶ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 49. p.

⁷ Tóth Mihály: Einführung in das ungarische Strafrecht. Passau, Schenk Verlag, 2006. 171-174.p.

⁸ Jobbágyi Gábor : Orvosi jog. 43. p.

ítélőképességük birtokában lévő betegnek lehetőséget kell adni arra, hogy a halálukról dönthessenek, hiszen ahogyan életüket is saját maguk irányították, úgy megilleti őket a jog, hogy saját belátásuk szerint megítéljék az életük befejezésére megfelelő időpontot és annak körülményeit. Ezen jog kiterjed arra az esetkörre is, amikor a beteg halálba segítése egy orvos közreműködésével történik.

Az eutanázia ellenzői azonban azon álláspontot képviselik, miszerint ha az emberek fel lennének jogosítva arra, hogy orvosi segítséget vegyenek igénybe saját haláluk előidézéséhez, az visszaélésekre adna lehetőséget, hiszen áldozatokká válnának azon orvos által „megölt” emberek, akik valójában nem is kívántak még búcsúzni az életüktől. Megfelelő garanciális szabályok nélkül a halál beállta után nehezen lehetne kideríteni, hogy a halál orvos általi előidézése valóban a beteg felhatalmazása alapján történt-e.⁹

Az eutanázia kérdéskörében felmerülő alapjogok ütközése állandó jogi vitához vezet. Az eutanázia támogatói a beteg emberi méltóságához, önrendelkezéshez, ellátás visszautasításához való jogát hangsúlyozzák, míg az alkotmányos berendezkedésű államok elsődleges feladatuknak törvényi háttér megteremtésével az élet védelmét tekintik, addig az orvosok a Hippokratészi esküre, saját lelkiismereti szabadságukra hivatkoznak, amikor az eutanáziát bűncselekménynek tekintve elutasítják. Ezen konfliktus látszólag megoldhatatlan és mindenki által elfogadott eredménnyel a vita nem zárulhat.

1.7 Aktív és passzív eutanázia

Az eutanázia formáját tekintve lehet aktív vagy passzív. Aktív eutanázia esetén az orvos aktív, szándékos magatartással megöli a beteget. Ez az orvosnak foglalkozása körében megvalósított szándékos tevékenysége, amely a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, súlyos fájdalmakkal küzdő páciens halálára irányul. Leggyakrabban halált okozó injekció beadásával kerül rá sor. Ennek egyik alfaja az asszisztált öngyilkosság, mikor az orvos mérget juttat a betegnek, de azt a beteg saját cselekedetével veszi be, így az orvos közvetett módon működik közre a beteg halálának bekövetkezésében.¹⁰ Passzív eutanáziára akkor kerül sor, ha az orvos szándékosan, saját akaratából elmulaszt egy beavatkozást, ami a beteg életben tartásához elengedhetetlenül szükséges lenne, így tudatosan megrövidíti a beteg életét (pl. lázcsillapító, antibiotikum megvonása). A teológia szerint: „ölni nem szabad, csak halni hagyni”, e szerint, ha valaki azért viselkedik passzívan, mert az a benyomása, hogy már nem tehet semmit, akkor nem ő,

⁹ Busch Béla: Eutanázia és büntetőjog . In :Párbeszéd a halálról. 39. p.

¹⁰ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog 142.p.

hanem a betegség a halál oka.¹¹

Hazánkban az egészségügyi jogi irodalomban az eutanázia fogalom használata vitatott, különösen az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 20.§-a értelmezése kapcsán. A passzív eutanáziától a Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe szerint is határozottan elkülöníthető az ellátás visszautasítása, mint betegjog. Ez a jog a gyógyíthatatlan haldokló beteget is megilleti, itt azonban a természetes folyamatok lezajlásának engedélyezéséről, a beavatkozás mellőzéséről van szó. Az orvos ekkor saját magatartásával sem idézheti elő a halált, hiszen az alapvető egészségügyi szolgáltatásokat (pl. étellemezés, itatás) akkor is nyújtania kell, ha a beteg önrendelkezési jogán alapulva a rendkívüli és aránytalan beavatkozásokról (pl. reanimáció, súlyos műtét) lemond.

1.8 Direkt és indirekt eutanázia

Az eutanázián belül megkülönböztetünk direkt és indirekt eutanáziát, melyek az orvosnak a beteg állapotának megváltoztatására irányuló szándékában különböznek csupán, a végeredmény ugyanaz.

A direkt eutanázia egyenlő az aktív eutanáziával, az orvos egyenes szándékkal, tudatosan megöli a beteget.

Az indirekt eutanázia nem egyenlő a passzív eutanáziával, hiszen itt az orvos szándéka a beteg fájdalmainak csillapítása, viszont a legyengült szervezetű beteg hozzászokik a fájdalomcsillapítóhoz, így növelni kell az adagot a kívánt hatás eléréséhez. Ez a fájdalomcsillapítás az orvos által ismeretlen időpontban, a szándékától függetlenül a beteg halálát okozhatja. Ezt a magatartást a jog általánosan elfogadja, nem is tekinti eutanáziának, hanem az ún. palliatív medicina elfogadott részének, így az orvos cselekedetéért nem büntethető.¹² Az indirekt eutanázia fogalma alatt tehát azt az esetcsoportot értjük, amikor a kezelőorvosnak a fájdalmak csillapítására alkalmazott terápia mellékhatásaként, ismeretlen időpontban a páciens halálával kell számolnia.¹³

¹¹ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 143.p.

¹² Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 144. p.

¹³ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 39. p.

1.9 Önkéntes és kényszer eutanázia

Önkéntes eutanáziát beszámítható tudatú, befolyásmentes akarat elhatározású személynél lehet végrehajtani. A kényszer eutanázia ahhoz a kérdéskörhöz tartozik, amelyre eme dolgozatomban nem térek ki részletesen, azonban nagy vonalakban érdemes szót ejteni róla, hiszen fontos az önkéntes és a kényszer eutanázia között húzódó éles határvonal felismerése. A kényszer eutanáziára általában elmebetegek, fejlődési rendellenességgel született gyerekek esetében kerülhet sor, akiknél nincs szó beszámítási képességről (pl. hitleri eutanáziagyakorlat). Vélelmezik halálakaratukat, hasznossági szempontok alapján (értéktelen élet). A gyakorlatban az a gond, hogy a haldokló általában nincs beszámítható állapotban.¹⁴

Az eutanázia fogalmi elemeinek meghatározása, a fogalom megvalósulásához szükséges feltételek tisztázása, az eutanázia fajtáinak bemutatása jól mutatja, hogy a jelenség bonyolult, különösen szerteágazó tárgya a magyar büntetőjognak. Ezáltal érthető, hogy éppen a kérdés vitatott, különösen nagy figyelmet igénylő mivolta miatt fontos, hogy a témában állást foglalók értsék és tudják, hogy miért is emelik fel hangjukat.

¹⁴ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 144.p.

2. fejezet - Az eutanázia története

„Adjatok nekem - könyörg`ve kérem:
emberhez méltó életet, s ha végem -
azt, hogy kezembe vehessem sorsomat
Eutanáziára hadd adjam voksomat!
Nem akarok vegetálni, ó nem!
Jól tudom, hogy bajom szörnyűséges ómen,
s esélyem a gyógyulásra semmi,
de emelt fővel szeretnék majdan elmenni! ”

(Czirják Jolán: Progressio)

A jó halál mai értelmének kialakulása hosszú időkre nyúlik vissza. Az eutanázia megítélése az egyes országokban, az egyes népeknél függ az adott kultúrától, az öröklött hagyományoktól és elfogadott normáktól. Ahogyan időről időre változnak a tradíciók, ahogyan átformálódik az emberi gondolkodás és értékrend, úgy annak fényében nyomon követhetjük, hogyan alakul a halálhoz való viszonyulás, illetve az élet megbecsülésének foka.

2.1 Eutanázia és antikvitás

A szenvedések nélküli halál gondolata már a történelem előtti embert is foglalkoztatta, habár akkor ez a teória koránt sem kapott akkora visszhangot, mint ma. A neolitikum óta minden lakott földrészen meghonosodott az a szokás, hogy a törzs idős vagy beteg tagjait sorsukra hagyva engedték örök nyugalomra térni, illetve biztosították számukra a haláljogot, ami annyit jelent, hogy megválaszthatták azt az időpontot, amikor társaik segítséget nyújtottak számukra a meghaláshoz.

Az ókori orvostudomány kialakulását, a hivatás gyakorlásának szellemiségét akkor érthetjük meg, ha összehasonlítjuk az aszklépioszi és a hippokratészi tradíciót, felfedezve bennük a megegyező és az ellentétes elemeket. Az aszklépioszi tradícióban érvényesül a vallásos-metafizikai világszemlélet, ahol az orvosi és a papi szerep között a maival ellentétben nem húzhatunk éles határvonalat. Innen ered a XXI. század nyugati társadalmában a beszélgetésterápia a haldoklókkal, illetve a pszichoanalízis. Ez tehát az orvosi mesterség vallási-metafizikai felfogása, mely szerint már

az ókorban felmerült a kérdés, hogyan lehetne a haldoklók szenvedéseit megkönnyíteni, ha csak lelkiekben is.

Drámaíróknál, filozófusoknál merül fel először a könnyű halál igénye, de a jogszokásokban, az orvosi etikában és gyakorlatban nem jogos vagy erkölcsös magatartás a gyógyíthatatlan beteg megölése vagy az öngyilkosságban való közreműködés. Ugyanakkor a gyógyíthatatlan beteg kezelése abbahagyható.

Az ókorban az orvos tehát nincs feljogosítva eutanáziára, öngyilkosságban való közreműködésre.¹⁵

Itt jelenik meg a gyógyítás racionális-természettudományos elveken nyugvó gyakorlása, a hippokratészi minta. A „hippokratészi eskü” mai napig az orvosi hivatásetika legfőbb forrása, amelyben sokan az eutanáziát tiltó parancsot vélnek felfedezni: „ (...) és halált hozó szert nem fogok senkinek sem kiszolgáltatni , még kérésre sem, sőt ilyenféle tanácsot sem fogok adni.”

Az orvosok többsége esküjéhez szigorúan híven, eme több ezer éve írott sorokat ma is ugyanúgy értelmezve, szilárd elköteleződéssel elutasítja az eutanázia bármely formáját.¹⁶

Véleményem szerint nem figyelmen kívül hagyandó tény az idő múlása, a kultúrák módosulása és az orvosoknak a megváltozott igényekhez kellene igazodnia. Azon az állásponton vagyok, hogy az orvosnak hivatásbeli kötelessége a beteg érdekeinek kielégítése, méltányolva annak átélt szenvedéseit, megvívott harcait a halállal. Erre való tekintettel kiderülhet, hogy a beteg érdeke nem mindig az élet bármi áron való folytatása.

2.2 Ars moriendi a keresztény középkorban

A kereszténység hatására a középkorban a halálhoz való viszonyulás jelentős mértékben megváltozott. Míg az ókorban a fájdalommentes, gyors halál egyfajta utópiaként, vágyott álmoképként jelent meg, addig a középkorban az élet szabad, önkéntes akaratból történő befejezésének elképzelése Isten és a hit elleni szörnyű nagy vétket jelentett. A középkori ember életét a halálra való felkészülésre áldozta, melynek különböző fokozatai léteztek. Az első a buzdítás arra, hogy a halál feloldoz a bűneink alól. Ezt követi a hit erejéről való hitvallás, a közös ima, a lelkiismeret vizsgálata, majd végül a részesülés a szentségekben. Az eutanázia tehát egy akadályt jelentett volna a lélek utolsó, megtisztuláshoz vezető útján.

¹⁵ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 150.p.

¹⁶ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 72. p.

Az eutanázia már ebben a korban is rendkívül vitatott témaként volt jelen a köztudatban. A legjelentősebb filozófusokat és teológusokat, mint Locke és Luther is borzasztóan foglalkoztatták eme kérdés dilemmái, sőt állásfoglalásuk a további évszázadokra nézve is meghatározó volt. Így a későbbiekben, a hitleri eutanáziagyakorlat részletes leírásánál vissza kell kanyarodnunk Lutherhez, aki a fogyatékkal született gyermekeket nem nevezi embernek, nem ismeri el Isten értékes teremtményének.

2.3 A „jó halál” a reneszánsz utópiákban

A XVI. században Morus Utópia című művében élénk tárja azt a világot, mely szerinte maga az álom, hiszen nélkülözi korának negatív jelenségeit, az egyén boldogságának kiteljesülését akadályozó állam által felállított gátakat, így utat enged a személyes célok megvalósulásának. Természetesen a tökéletes állam működéséhez nem elég az egyéni boldogulás, közösségi szinten is biztosítani kell a békés, nyugodt, elégedett légkört. Így Morus foglalkozott az évszázadok óta megoldatlan, ámde válaszokért kiáltó kérdésekkel, köztük a halálbüntetéssel és az eutanáziával is. Morus hirdette az eutanázia indokolt esetekben történő engedélyezését.

„A betegeket (....) nagy odaadással ápolják, és semmit el nem mulasztanak, amivel egészségüket vissza tudják adni (...). Ha azonban a betegség nemcsak gyógyíthatatlan, de állandó kínládással és gyötrellemmel is jár, akkor a papok és más hatósági személyek igyekeztek rávenni a beteget, hogy ne habozzék meghalni, hiszen az élet kötelességeinek többé megfelelni nem tud, másoknak s önmagának terhére van (...) az élet neki csak gyötrellem. (...) váltsa meg magát ettől a keserű élettől, amely úgyis börtön és kínpad az ő számára, vagy legalább engedje, hogy beleegyezésével mások vegyék el tőle az életet.”

Számomra irányt mutat a kérdés eldöntésében Morus állásfoglalása, hiszen ő az eutanázia törvényes keretek között történő gyakorlását azon elhatározásából szorgalmazta, hogy megteremtse a tökéletes, a mindenki számára pozitív államot. Morus azonban az állam oldaláról közelíti meg a problémát, hiszen nem a beteg kéri a halál lehetőségét, hanem az orvosok igyekeznek rábeszélni, tehát tulajdonképpen a kegyes halál indoka a társadalom oldaláról az egyén feleslegessé válása. Az eutanázia legalizálásának ötlete tehát tetszik nekem, azonban a kegyes halál törvényessé tételének oka, illetve a végrehajtás eszközei már nem illeszkedhetnek a mai humánus gondolkodásba.

Morus mellett a kor másik híres filozófusa, a természettudományok kedvelője, az empirikus, induktív módon gondolkodó Bacon is foglalkozott a témával. Az elsők között vetette fel az

eutanázia jogának orvosok kezébe kerülésének gondolatát. 1605-ben A tanulás előmozdítása című esszéjében nyilatkozott a tárgyköréről: „Az élet meghosszabbítása az egyik legnemesebb orvosi cselekedet, de ugyanakkor a halál könnyűvé tétele is orvosi feladat. Nagyra becsülöm az orvos hivatását, nemcsak mert visszaállíthatja az egészséget, hanem azért is, mert mérsékelheti a fájdalmat, és nemcsak akkor, amikor ezáltal gyógyít, hanem akkor is, amikor a jó és könnyű halált szolgálja.”

Itt kerül megfogalmazásra elsőként az eutanázia valódi lényege, miszerint az orvos nem a hippokratészi esküt megszegve, hivatását meggyalázva az élet és a túlélésben való hit ellen cselekszik, amikor véget vet betege fájdalmainak. Kiderül, hogy az orvosi hivatás szellemiségének megértéséhez nem elég a felszínt vizsgálni, nem elég az eskü sorait szó szerint értelmezni, az orvoslás érdemi része magában foglalja a beteg megmentését, legyen az a haláltól vagy éppen a szenvedésektől terhes élettől való megszabadítás.¹⁷ Bacon gondolatai állnak a legközelebb az én felfogásomhoz, hiszen én is azt az álláspontot képviselem, miszerint a legfőbb, sőt az egyetlen cél a beteg érdekeinek szolgálata kell, hogy legyen.

2.4 Az újkor és a XIX. század

A XIX. század a legjelentősebb század az eutanázia tudományos, szakmai szempontok szerinti megtárgyalását illetően. Ez az a század, amikor az orvostudomány fejlődése elérte azt a szintet, amikor már biztosan meg tudták állapítani, ha a beteg gyógyíthatatlan kórban szenvedett, illetve ismerték a hatásos fájdalomcsillapítás módjait, eszközeit. Ekkor teremtdtek meg tehát az eutanázia gyakorlati alkalmazásának feltételei, hiszen az előbb említett ismeretek nélkül lehetetlen megállapítani, hogy egyáltalán szükséges, indokolt-e az eutanázia.

Ekkor kerültek az orvosok a lehető legközelebb az eutanázia alkalmazásához, illetve a kérdésben állást kellett foglalniuk, hiszen a végrehajtáshoz szükséges eszközök immár rendelkezésükre álltak. Természetesen ebben az időben is feljegyzésre kerültek egymással merőben ellentétes álláspontok.

David Hume skót empirista filozófus kifejezetten optimistán fogadta az eutanázia pozitívumait hirdető véleményeket, hiszen a vallást nyilvánosan bírálva kifejezte nemtetszését a hívők azon tevékenységéről, miszerint a vallási fanatizmusnak engedve szándékosan

¹⁷ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 74.p.

meghosszabbítják életüket, akkor is, ha az értelem nélküli és súlyos szenvedésekkel jár. Hume a földi életre koncentrált a túlvilággal szemben, így szorgalmazta az erről való ésszerűbb elmélkedést.¹⁸

Természetesen ez a vallásellenes színezetű, szélsőséges álláspont igencsak nagy visszhangot keltett megszületésének idején is. Erősen ellenséges, a téma pártolását illetően negatív véleményekről is maradtak ránk feljegyzések. Hufeland német orvos kifejezetten elítélte az eutanáziát és eme véleményét a nyilvánosság előtt sem titkolta. *„Az orvosnak nincs és nem is lehet más választása, a beteg életének megmentésére kell törekednie, nem számít, hogy ez az élet boldog vagy boldogtalan, értékes vagy értéktelen. Ha csak egyszer is megszegi ezt a kötelességét, annak a következményei beláthatatlanok, és az orvos lesz az állam legveszedelmesebb embere.”* Ez a Hippokratészi eskü szó szerinti, szigorú értelmezése.¹⁹

Láthatjuk tehát, hogy az eutanázia az évek előre haladtával egyre inkább a figyelem központjába került, mígnem a XIX. századra már megindult a napjainkra kibogozhatatlannak tűnő pozitív és negatív perspektívákból álló halmaz kifomálódásának folyamata.

2.5 A XX. század eleje - a szociáldarwinizmus

Charles Robert Darwin természettudós evolúcióelméletének lényege, hogy a fajok kialakulásában kiemelkedően nagy jelentőséget tulajdonít a környezeti faktoroknak és elhanyagolja az örökítő anyag súlyát. Az elmélet magában foglalja azt a tényt, hogy a természetes kiválasztódás tökéletesen gondoskodott a biológiailag gyengék kieséséről és ezzel párhuzamosan az életképes egyedek sokasodásáról. Eme gondolkodás szerint tehát eutanáziára nincs szükség, mely meglátás az által kap megerősítést, hogy akinek meg kell halnia, természetes úton úgyis életét veszti, míg az életre alkalmas ember távozása a másvilágra nem indokolt.

Galton és követői ezzel szemben attól tartottak, hogy ezen folyamat előnyös hatása megszűnik, miután a szociális állam jóléti vívmányai azt kioltva az emberiség degenerálódását segítik elő. Ebben az időben a filozófiai gondolkodásban megmutatkozott a túlnépesedéstől való félelem is, így azt megakadályozván különböző megoldási tervek születtek. Eredményeként a csökkent szellemi vagy fizikai képességgel megáldott emberektől kívánt a társadalom megválni. Így 1896-ban Svájcban, Európában elsőként a pszichiáterek

¹⁸ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 75. p.

¹⁹ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 75. p.

már „eutanáziát” követeltek az elmebetegek részére. Hasonló rendelkezésekkel Dánia, Svédország illetve az USA-ban California és New York is csatlakozott eme eszmeáramlathoz.²⁰

Ekkoriban bontakozott ki az eugenika vagy eugenetika, mely olyan társadalomfilozófiai irányzat, mely az ember öröklődő testi és szellemi tulajdonságainak javítása érdekében végzett beavatkozásokat hirdeti.²¹ Két alapvető irányzatát különíthetjük el. Az egyik a pozitív eugenika, mely a kiválóak támogatását tűzte ki célul, ezzel szemben a másik, a negatív eugenika a gyengék, az alkalmatlanok szelektálását hirdette. Az eugenikát a történelem folyamán többször használták fel ürügyként faji megkülönböztetés igazolására.²²

Sokan eme filozófia negatív változatát helytelenül az eutanáziával azonosítják, azonban eme beavatkozás nem felel meg az eutanázia fogalmának tartalmi elemeivel. Meglátásom szerint talán közrejátszhat eme téves elképzelés az eutanázia ellenzésében. Az azonban nem jelenti vita tárgyát, hogy az eugenika forrása a később Németországban elkövetett „hitleri eutanáziagyakorlatnak.” Lenz, a német eugenikamozgalom vezetője például nevét adta a fajvédelmi sterilizálás büntetlenségéhez, majd az eutanázia-gyilkosságok legalizálására tett kísérletekhez is.

Eme mozgalom hatására az angolszász országokban megalakultak az első eutanázia-egyesületek, így 1931-ben Londonban az Önkéntes eutanázia Társaság. 1936-ban már javaslatot terjesztettek elő az angol törvényhozás felé, hogy engedélyezzék a nagykorú állampolgárok számára a szabad, önálló döntést arra vonatkozóan, hogy gyógyíthatatlan, fájdalmas betegségben való szenvedés esetén kegyes halálban részesülhessenek. A Lordok Háza két alkalommal is elutasította eme kezdeményezést.²³ Itt világosan kitűnik, hogy az angolok által alapított eutanázia egyesület eutanáziáról szóló elképzelései már közelítenek a valódi fogalom meghatározásához, hiszen tartalmazza az alapvető feltételeket, mint a gyógyíthatatlan és fájdalmakkal járó betegség fennállását, ugyanakkor szót sem ejt nemzetiszocialista, antiszemita okokról, inkább a betegek számára kíván több jogot biztosítani.

²⁰ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 79. p.

²¹ Az utópista eugenetikai gondolat kidolgozója az angol Francis Galton, Charles Darwin unokatestvére volt.

²² http://mtdaportal.extra.hu/books/fajegeszsegtan_es_eugenika.pdf - 2014. 08. 09.

²³ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 82. p.

2.6 Az értéktelen élet megsemmisítése

A kifejezés Adolf Jost osztrák pszichológustól ered, aki 1895-ben foglalkozott a témával a Jog a halálhoz című brosjában. A szerző apja sorsából érzett késztetést azon kérdésen való elmélkedésre, hogy vajon létezik -e a halálhoz való jog, azaz valóban lehetséges-e az, hogy egy emberi élet saját maga vagy a társadalom számára nem kívánatos, így a törvényes együttérzés gyakorlásaként az államnak joga van annak megszakítását engedélyezni.²⁴

Apja idős korában betegségének szörnyű fájdalmaival küzdve nem látván más kiutat önkezeléssel vetett véget életének, majd fiát utolsó neki írott levelében arra szólította fel, hogy legyen öngyilkos, ha többé már nem talál örömet az életben. Jost elmélkedése, mely az eutanázia képviselői számára meghatározó, a következő: *„Az emberi élet értéke, természetes nézőpont alapján, csak két tényezőből állhat. Az első tényező az élet értéke az érintett ember szempontjából saját maga számára, vagyis az öröme és szenvedések összessége, melyeket át kell élnie. A másik tényező mindazon hasznosság és kár összessége, melyet az egyén az embertársai számára jelent. [...]*

Az emberi élet értéke nem csupán nulla lehet, hanem negatív is, amennyiben a fájdalmak oly mértékűek, amilyenek a halálos betegségek esetén szoktak lenni. A halál maga mintegy a nulla értéket képviseli, amely a negatív értékű élettel szemben még mindig a jobb.²⁵

Számomra ez a néhány sor jelenti az eutanázia lényegét, itt látom valóban megmagyarázva azt, miért is lenne fontos annak szentesítése, hogy az ember maga döntse el, mi az az értékrend, aminek az életben maradáshoz fenn kell állnia. Itt arra gondolok, hogy néhány ember értéktelennek érzi életét, ha nem lehet a társadalom hasznos tagja. Mások saját családjuk számára szeretnék jelenlétükkel örömet okozni, azaz csupán szűk körben van szükségük saját jelentőségük visszaigazolására. Tehát mindenki maga dönti el, mi az, aminek meg akar felelni, mi az, ami számára az élet örömeit jelenti. Ha ezek, a boldogsághoz és egyáltalán a fennmaradáshoz szükséges feltételek nem teljesülnek, akkor joggal vethetnek véget életüknek, ahogyan azt Jost is kifejti. Ekkor azonban felmerül a kérdés, hogyan is teheti azt meg az állam, hogy ártatlan, esetleg hívő embereket az eutanázia jóváhagyásától való makacs elhatárolódással arra készteti, hogy öngyilkosságra vetemedjenek. Az én szememben ez csupán azon döntéshozók tehermentesítése, akik döntésre jogosultak lennének, de félve a felelősségtől, a választás lehetőségét, így a terhet inkább az egyszerű, egyébként is gondokkal sújtott emberek kezébe adja.

²⁴ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 83.p.

²⁵ http://hu.wikipedia.org/wiki/Adolf_Jost - 2014. 08. 11

Karl Binding büntetőjogász már jogi szempontból vizsgálta az eutanáziát. Hangsúlyozta a sértett beleegyezését, hiszen az élethez való akaratot nem törheti meg senki. Hivatkozik az emberiség követelményére is, miszerint kegyetlen az a jogrend, mely értelmetlen szenvedésre kényszeríti a haldoklókat. A gyógyító beavatkozás, a halálkérés elrendelését azonban ő is csak egy bizottsági eljárás lefolytatása után engedélyezte volna.²⁶

Láthatjuk tehát, hogy ez a jogász szemlélet a maihoz hasonlít ugyan, de még nem egyezik meg vele. Binding szót emelt az önrendelkezési jogért is és elítélte azon fogyatékkal élők megölését is, akik boldognak érzik az életüket. Binding közösen dolgozott Alfred Hocheval, aki ez eutanázia szorgalmazóinak másik nagy alakja. Hoche Bindinggel ellentétben nem érezte jogtalanságnak azon emberek testének elpusztítását, akik szellemileg fogyatékosak, azaz nem képesek szenvedéseik érzékelésére. Úgy gondolta esetükben részvétnek helye nincs.

Binding és Hoche, a jogász-orvos szerzőpáros életveszélyesként elhíresült műve, az Engedély az értéktelen élet elpusztítására (Die Freigabe zur Vernichtung lebensunwerten Lebens) 1941-ben jelent meg és sokan a hitleri eutanáziaprogram elméleti megalapozásaként tekintenek rá. A szerzőpáros a ma elfogadható személyes érvek helyett, társadalmi, objektív argumentumokat mutat fel az eutanázia legalizálásának érdekében.²⁷

Ezen embertelen nézeteket a XIX. században a német jogtudomány vitán felül elutasította, később azonban a nácik hatalomra kerülése megakadályozta eme nézetek homályba jutását. Megtudhatjuk tehát hogyan is változtak meg az eutanázia tanulmányozásának szempontjai, hiszen az eredmény tekintetében korántsem mindegy, hogy makroszinten vagy egyénekre lebontva analizáljuk az egyes eseteket. Ebből adódóan én magam is elutasítanám az eutanáziát, ha annak indoka az abban részesítendő ember társadalomban betöltött szerepének jelentéktelensége vagy éppen hátrányt jelentő mivolta lenne. Ezzel szemben támogatom az eutanázia legalizációs törekvéseket, ha azt a beteg saját állapota és arra irányuló akarata magyarázza.

2.7 Kényszereutanázia a Harmadik Birodalomban

A XX. század egyik legszégyenletesebb botránya, az emberiség emlékezetéből soha ki nem törölhető, 1930-as években történt eutanáziagyilkosság-sorozat. Ez az az esemény, amely

²⁶ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 82.p.

²⁷ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 84.p.

maig elborzaszt mindenkit, aki akár egy percre is elgondolkodik azon, hogyan is történhetett meg ez a különös kegyetlenséggel elkövetett tömeges gyilkosság.

A náci ideológia szerint az a nép, amely nem küzd vérvonalának megromlása ellen, el fog veszni, el fog tűnni a többi, alacsonyabb rendű nép tengerében. Így a természetes szelekciót szorgalmazván, a folyamatok szabadjára engedésével meg kell akadályozni a gyengék és elesettek gondozását, hiszen az a nemzetiszocialista német állam kialakulásának és élre törésének elsődleges gátja.²⁸

A Németországban elterjedt faji megkülönböztetés kezdetben nem fajgyűlöleten alapult, célja csupán a német rassz „tisztaságának” megőrzése. A náci rasszhigiénia tanai végül teljes mértékben nélkülözték a tudományos jelleget, helyette a nemzeti szocializmus befolyásoltsága, illetve a biológia elemei érvényesültek.²⁹

Hitler 1939-ben a hatályos német büntetőjoggal nem foglalkozva, annak törvényes kereteit túllépve felhatalmazást adott arra, hogy a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők kegyes halálban részesülhessenek. A Führer az eutanáziát alapos kivizsgáláshoz kötötte, persze ezt a feltételt a gyakorlatban nem merítették ki. Kezdetben az önmaga és a közösség kiszolgálására alkalmatlan gyermekeket végezték ki. Később már a formalításokat mellőzve, titokban, a nyilvánosság és az egyházak reakciójától félve kezdtek neki az elmegyógyintézetek lakóinak megöléséhez. Kidolgozásra került a ma is híres T-4 akció, melynek értelmében összesen kétszázezer értelmileg vagy testileg fogyatékos embert mészároltak le gázkamrákban. Az eutanázia kifejezés ekkoriban egy kód volt, a „gyilkolás titkos nyelve”, amely a nácik által ellenségesnek, veszélyesnek és értéktelennek minősített embercsoportok, fajok eltüntetésére irányult.³⁰

Az akciót végül le kellett állítani, hiszen szorgalmazói a küzdelmet nem tudták folytatni a tiltakozó lakosság és a német egyház képviselőivel szemben. A kereszténység képviselői, köztük Graf von Galen, a „münsteri oroszlán” lelkesen prédikált Isten minden teremtményének egyenlőségéről, így a fogyatékkal élők jogainak tiszteletben tartásáról.³¹

Rémisztő tény tehát, hogy a XX. század első felének politikai harcai aláásták a jogi szabályokat és pusztán a katonai erő, a hangos propaganda, a vezetők titkos akciói legyőzték egy állam belső jogrendjét. Az igazságügyi tárca a kezdeti lázadás ellenére Hitler parancsára titokban tartotta a jogszerűtlen akciókat és eltusolták azokat. Erre megfelelő garanciális szabályok kiépítésével remélhetőleg többé sohasem kerül sor. Elgondolkodtató azonban, hogy

²⁸ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 86.p.

²⁹ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 82.p.

³⁰ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 87.p.

³¹ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 87.p.

a hitleri „eutanáziagyakorlat” és annak emléke vajon milyen mértékben van még ma is hatással az emberekre, hiszen biztos vagyok abban, hogy az eutanázia ellenzői közül akadnak olyanok, akik azért állnak az általuk választott oldalon, mert félnek a „kegyes halál” legalizálásával együtt bekövetkező esetleges veszélyektől. Fontos azonban az, hogy mindenki megértse, hogy a hitleri tömeggyilkosságoknak köze sincs az eutanáziához, csupán a két tevékenység elnevezése azonos. A dolgozatom elején részletesen tárgyaltam az eutanázia fogalmát, mely kifejezés elemeinek megértése és alapos diagnosztizálása kizárttá teszi, hogy bárki a két jelenséget egy lapon említse.

2.8 A II. világháború után

A II. világháború után felelősségre vonták a hitleri Németországban történt eutanáziagyilkosságok tetteseit. A német jogirodalomban ekkor hosszú évekre a csönd mélységébe merült a téma.

AZ 1950-es években az orvosok elsődleges feladatuknak az életmentést tekintették, így erre a célra minden lehetséges eszközt felhasználtak. Az 1960-as években már fordult a kocka, így főként az Amerikai Egyesült Államokban-erőteljes fellépés, tiltakozás indult meg az addigi felfogással szemben, tehát sokan fellázadtak a sokszor már az emberi méltóság határait sértő, költséges és gyakran hasztalan élet meghosszabbításra irányuló eljárásokkal szemben.

A méltóságos halálért való küzdelemben fordulópontot jelentett az 1974-es év, hiszen ekkor az Amerikai Humanisták Társasága felhívást tett közzé az önkéntes eutanázia elfogadása érdekében az Amerikai Etikai Egyesülés folyóiratában.³²

A felhívás többek között az alábbiakat tartalmazta: *„azt megkövetelni, hogy az embert akarata ellenére is életben tartsák, megtagadni a kegyelmes halálra vonatkozó kérését, miután az élet méltósága, szépsége, ígérete és értelme megszűnt, amikor már csak a haláltusa különböző fokozatait járja lassan végig, kegyetlen és barbár dolog. A szükségtelen szenvedés kikényszerítése olyan gonoszság, melyet a civilizált társadalmaknak el kell kerülniük. Az emberekben természetes módon él a remény, hogy amikor az idő eljön, képesek lesznek békében és méltósággal meghalni. S a végső gyötrelemben, amikor a vég elkerülhetetlen, mi olyan emberi erőfeszítésért emeljük fel szavunkat, amely könnyít önmagunk és mások*

³² Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 89.p.

*szenvetésén anélkül, hogy erkölcsileg vagy jogilag bárki megvádolhatna minket.”*³³ A felhívás elismeri az aktív és a passzív eutanáziát, sőt szorgalmazza az „élő végrendelet” életbe lépését is, amelynek aláírója elvárja az emberhez méltó halálhoz való jogának tiszteletben tartását.

1992-ben ismét egy nagy lépés tanúi lehettünk, hiszen az Orvosok Világszövetsége biztosította a betegek számára az ellátás visszautasításának jogát akkor is, ha az a halálhoz vezet. A Lisszaboni, majd a Velencei Deklaráció is áldását adta arra, hogy az orvos a beteg beleegyezésével elhagyhat bizonyos kezeléseket akkor, ha ezzel a haldokló fájdalmait csökkenti.

Nyugat –Európában a XX. század végén több tanulmányt is készítettek az eutanázia klinikai gyakorlatáról. Többek között az EURONIC- program, az ETHICUS és a MELS- tanulmány vizsgálta empirikus módszerekkel az élet végén hozott orvosi döntéseket. Óriási eredmény, hogy a XXI. század elején hosszú ideig tartó orvosi, etikai, társadalmi, politikai és jogi vitákat követően Európában elsőként Hollandiában, majd Belgiumban és Luxemburgban is legalizálták az eutanázia aktív és passzív válfaját is.

2003-ban az Európai Tanács Miniszteri Bizottsága ajánlást adott ki a tagországok számára a palliatív ellátás szervezéséről, de az Európai Parlament 2008-ban már a palliatív terápia és az eutanázia jogpolitikai és etikai problémáival kapcsolatos félelmeit fejtegette.³⁴

Eme történeti kitekintést azért építettem bele a dolgozatomba, mert fontosnak találom az eutanázia kialakulásának nyomon követését. Az elmúlt évszázadokban a „jó halálhoz” való viszonyt gondosan tanulmányozva, értékelve és azt a mai állapotokkal összehasonlítva kitűnik, hogy korábban a vallási előírások és a politikai hatalmak befolyása felülkerekedett a kérdésben való döntésben, ma viszont már a jogi és orvosi korlátokkal is számolni kell. Megfigyelhető, hogy a XXI. században az eutanázia terén egyes országokban feloldódni látszanak a gátak és a beidegződött elutasítás helyett a liberális, humanista gondolkodás lép előtérbe

³³<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Hb1wDcQRZk0J:jet.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/20262/m/3988+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> – 2014. 09. 10.

³⁴ Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. 90.p.

3. fejezet - A halál élménye és problémája néhány kultúrkörben

„A halálnak jöttét egy ember se tudja,
Az erő, a szép szín gyakran elhazudja.
Mindezek az Isten titkának házába
Sorra vagynak metszve Adamás táblába.
Ezt az emberi ész soha fel nem járja,
Bár minden titkoknak légyen nagy bűvárja.
A' bizonyos, hogy meg kell halni mindennek,
De rendelt idejét ki tudhatja ennek?
Várhatja hát éltünk akármelyik pontja,
Hogy gyógyíthatatlan mérgét reánk ontja.”
(Csokonai Vitéz Mihály: Mindég közel van a halál)

A halál minden ember életének része, hiszen bekövetkezése elkerülhetetlen, annak időpontja ismeretlen, így természetes, hogy a legtöbb embert foglalkoztatja ez a téma. Vannak, akik tudatosan készülnek a halál fogadására, azokra az utolsó pillanatokra, amikor majd szembesülni kell az elmúlással, amikor búcsút kell venni az élettől, mások azonban képtelenek komolyan elgondolkodni azon, hogy egyszer őket is utoléri a vég.

Az ember haldoklása, halála, a halottkultusz minden kultúrában szokásokkal, jogi előírásokkal körülvett, kiemelt fontosságú esemény. Egyénileg a halál többek között azért különösen fontos probléma, mert az egyén kapcsolata megszűnik az őt körülvevő materiális világgal. Az élettől búcsút vett ember környezetét, közösségét általában szintén megrázza a halál, mert az végérvényesen elveszíti egy tagját.³⁵

A halálviszony története az emberiség története is, az egyes kultúrák, korok halálviszonya gondolkozásukat, életmódjukat, filozófiájukat tükrözi. A nagy világvallások, de még a primitív hitek is mindig visszatérnek a halál kérdésére, s hogy az arra adott válasz a köznapi ember számára is érthető legyen, mitologizálták és kiszínezték. Az élet és halál mozgatórugóit természetfölötti erőkben látták. A mai modern ember nem érti, nem is ismeri a mitológia nyelvét, így logikus, természettudományos gondolkodással közelíti meg a problémát, próbál az ész érvekre hagyatkozni.

Meglátásom szerint a halállal való kapcsolat elemzése azért kulcsfontosságú, mert csak ezen keresztül érthetők meg az eutanázia mellett és ellen szólók argumentumai. Úgy vélem, hogy

³⁵ Jobbágyi Gábor : Orvosi jog. 138.p.

félrevezetőek azok az eutanázia ellen tett érvek, melyek azon indíttatásból születnek, hogy az ember fél az élettől végső búcsút venni, ezért inkább vállalja a szenvedéseket. Ez csupán az élethez, mint megszokott dologhoz való görcsös ragaszkodás, ami azonban nem tüntethető fel az eutanázia delegalizációja mellett szóló bizonyítékok jegyzékében teljes értékűnek.

3.1 A túlvilágról alkotott kép a kereszténységben

Az idő múlásával nagyot fejlődtünk. A kereszténység védi az életet, s bűnnek tartja mind az öregek, mind a csecsemők közmegegyezéssel elpusztítását.

Megint más kultúrákban az élet nem más, mint csupán a halált megelőző időszak, amikor felkészülnek a mindent jelentő fordulóra, ami után egy szebb világ vár rájuk. Ezzel az elképzeléssel szoros összefüggésben állnak a halott búcsúztatásának, temetésének rítusai. Közel 2000 évig a keresztény ember családja, barátai, szomszédai körében halt meg. A beteg felvette az utolsó kenetet, bocsánatot kért és megbocsátott. Intelmeket adott, hagyatkozott, megáldotta a szeretteit. A halál békés volt és családi. A család a közös sorsot viselte, így az elválás problémája is közösségibb lehetett. Az ember viszonya tehát a halálhoz békés volt, amihez nagyban hozzájárult a feltétlen hit és a hozzátartozók közelsége által nyújtott segítség az esetleges félelmek leküzdésében.³⁶

A XV-XVI. századtól áttevéődik a hangsúly az élettől búcsúzásra. A figyelem ekkor fordult a purgatórium felé, aminek értelmében haldoklás közben még mindent meg lehetett nyerni, azonban mindent el is lehetett veszíteni, a lélek útját nagyban lehetett befolyásolni. A túlvilág azonban reménytelen. Várható és elérhető a mennyország, azonban azért meg kell küzdeni.³⁷

A korszellem változásával a temetkezési szokások is megváltoztak. 1775-ben Mária Terézia rendelte el a temető és a templom szétválasztását. A polgáriasodással, városiasodással indult meg rohamosabban a temetők kiszorítása a lakóhelyekről. Később az orvosok számának növekedésével a papoktól az orvosok hatáskörébe került a halottkémlés. Rövid idő leforgása alatt a higiénia és orvosi szemlélet terjedésével rendelettel tiltották meg a halott háznál való ravatalozását, így alakult ki a ravatalozóból való temetés. A nagyvárosi életmód, az emberek privatizálódása, izolálódása miatt az új szemlélet szerint az emberek szabadulni akartak a halottól. A rossz lelkiismeret kompenzálására általánossá vált a sírkultusz, illetve a családtagok igyekeztek minél pompásabb módon elbúcsúztatni halottjukat. A temetési menet,

³⁶ Polcz Alaine: A halál iskolája. Budapest, Magvető Kiadó, 1989. 324. p.

³⁷ Polcz Alaine: A halál iskolája. 325. p.

a szertartás árulkodott a család vagyoni háttéréről. Ma már ez a pompa is kihalóban van, a temetés formális, átélt tartalom nélküli.³⁸

Hogyan hal meg egy mai ember?

A halál eseménye különösen a modern, materialista világ és ember számára jelent megrázó eseményt, szinte megoldhatatlan problémát.

Az istenhiten, tradíciókon alapuló minden eddigi emberi társadalom nagyon gazdag szokásrenddel vette körül a haldoklás, a halál és a temetés folyamatát és minden vallási kultúrában szilárdan élt a hit, hogy a halott élete valamilyen formában folytatódik, nem szakad meg vele a kapcsolat. A magyar hagyományvilágban a születés, a házasság és a halál volt az élet 3 sarkalatos pontja, gazdag hagyományrendszerrel. A kereszténység szerint Isten élet és halál ura, az ember nem határozhatja meg az élet kezdetét és végét. A bűnbeesés óta a halál büntetés, annak kifejezése, hogy az ember nem Isten, hanem teremtmény és halandó. Jézus szerint aki szeretet törvénye szerint él és hisz ö benne, az feltámad. A hívő embernek elfogadható, természetes esemény a halál, melyet a szokás-és hitrendszer segítségével kezel, számára a Biblia feloldozást, megnyugtatót nyújt.

A nem hívő ember helyzete rémisztőbb. Itt az egyéni emberi élet a halállal végérvényesen megszűnik, s a materiális életben kell elérni minden jót, mert a halál ezzel szemben rossz. Új tudomány alakult ki a halállal kapcsolatban (thanatologia), mely a halállal kapcsolatos jelenségeket vizsgálja. E szerint míg a korábbi kultúrák befogadták a halált, addig a modern kor kizárni igyekszik. A materiális szemléletben az ember az élet ura, megilleti őt az élet feletti rendelkezés joga, amelybe belefoglaltatik az is, hogy az élet kezdetét és a halál időpontját és formáját is befolyásolni tudja.³⁹

Régebben a meghalás a család, a közösség, a hit dolga volt. Ma ez már az egyén dolga. Nincsenek szigorú társadalmi előírások, vallási hagyományok, közösségi tradíciók, amelyek meghatározzák, hogyan is haljon meg az ember. Korábban az elődök által kitaposott vonalon, az ismert rítusokat követve könnyebb volt a családtagok kezét fogva többszörösen átélt, jól ismert élményeket saját tudatába beépítve, saját halála bekövetkezésekor megélni. Ma már senki sem tudhatja, ki mellett, hol fog meghalni és lesz-e egyáltalán lehetősége a szeretteitől búcsút venni. Nem tudhatja, halála után hogyan temetik el, s hogyan gondozza az utókor majd az ő emlékét. Az ember csak reméli, hogy nem tucatember módjára, egy idegen közegben,

³⁸ Polcz Alaine: A halál iskolája. 335. p.

³⁹ Jobbágyi Gábor: Az élet joga. Budapest, Szent István Társulat, 2004. 271. p.

betegtársakkal teli kórteremben kell fogadnia a halált. Hiszen itt jelenik meg a teljes elszemélytelenedés problémája, amit megértve talán nem is annyira nehéz megindokolni azt, mi is motiválja az emberek azon törekvéseit, amik a haláltusa megrövidítésére vagy éppen elkerülésére irányulnak.

Eddig a halálhoz, ezen keresztül közvetett módon pedig az élethez való viszonyt a kereszténység jegyében mutattam be. Egyetlen hitformáról szerzett ismeretek által bensőségesen megismerhetjük az adott vallást és annak nézeteit, előírásait. Véleményem szerint azonban a világ különböző népeinek halálhoz való viszonyulását csak akkor tudjuk felfedezni, ha a kereszténységen kívül a többi világvallásról is megfelelő képet kapunk. Így a továbbiakban Helmuth von Glasenapp Az öt világvallás című műve alapján bemutatnám a brahmanizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus és az iszlám vallás tanait. Előre kell azonban bocsátani, hogy az eutanáziával kapcsolatban még egy-egy valláson belül sincs teljes egyetértés, így az adott vallások állásfoglalása nem minden hívő véleményét tükrözi.

3.2 A brahmanizmus halálfelfogása

Helmuth von Glasenapp meggyőződése szerint a brahmanizmus, más néven hinduizmus a legsokoldalúbb vallás a világon. Az indiaiak hite szerint minden egyén sorsa azon cselekedeteinek következménye, amit előző életében végzett. Az elkövetett helyes vagy helytelen cselekedetek által juthat valaki a lélek-vándorlás útján következő életében az élőlények ranglétráján feljebb vagy lejjebb, azaz a régi életében mutatott magatartása alapján dől el, ki melyik kasztba kerül legközelebb. A hinduk nézete szerint a világegyetem egy egységes egész, amelyben az erkölcsi élet területén is rend uralkodik. Ez a morális rend abban jut kifejezésre, hogy mindenkinek fizetnie kell tetteiért, azonban ezzel párhuzamosan lehetőség nyílik a fejlődésre, a tökéletesedésre és a végleges megváltódásra is. Az üdvözülés, az örök boldogság a mindenki által áhított cél.

A hinduk alapvetően nem félnek a haláltól, attól való szorongásukat feloldja a reinkarnációba vetett hitük, hiszen eme elgondolás szerint a test és a lélek különválik a halál eljövetelével, így aki félne a földi lét elvesztésétől, azt is megnyugtatta lelke tovább élésének ígérete.⁴⁰ A hinduizmus tehát a természet körforgását, világrendünk erkölcsi alapokon való nyugvását, az élet szentségét dicsőíti, így teljes mértékben elutasítja az életbe való mesterséges beavatkozást, azaz az eutanáziát is. Alapelve szerint az embernek minden örömen és

⁴⁰ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1984. 20-25.p.

fájdalmon át kell esnie, ami számára ki van jelölve, azt pedig mesterségesen megszakítani vétek.⁴¹

3.3 A buddhisták túlvilági képe

Buddha tanításainak kiindulópontja az a felismerés, hogy a világon minden változó, minden, ami keletkezik, elpusztul, azaz a világunk valamennyi jelensége csupán átmeneti. A hinduizmussal ellentétben a buddhisták nézetei szerint a világ nem alkot egységes egészet, hanem számtalan különálló alkotórészből tevődik össze. Buddha tanítása minden másnál jobban hangsúlyozza a világ összes jelenségének múlandóságát, ebből pedig azt a következtetést vonja le, hogy az élet szüntelen szenvedés, mert minden törvényszerűen tovatűnik. Első hallásra eme nézetek halmaza, a buddhizmus meglehetősen pesszimista, lemondó hangulatú, borús világ képét festő vallás. További vizsgálódás után azonban megfogalmazódik bennünk az a felismerés, hogy a buddhisták hite nagyon is optimista, hiszen a követők bíznak abban, hogy a jó erősebb a rossznál, a szenvedés legyőzhető, így az örök nyugalom, a nirvána állapota elérhető. A hívők lelkében szilárd alapokon nyugszik a bizalom a megváltás bekövetkezésében és az erkölcs diadalában.⁴²

A buddhizmus hívei rendkívül részletes képet kapnak a tanítások által a halál folyamatáról és a halál utáni állapotról, így nem éreznek félelmet a halál eljövetelét illetően. A buddhizmus nem tartja elfogadhatónak az aktív eutanáziát, mivel az gyilkosságként is értelmezhető és a buddhizmus a gyilkosság minden formáját szigorúan elutasítja.⁴³

3.4 Az iszlám képe a túlvilágról

Az iszlám szó azt jelenti: „Isten iránti odaadás, belenyugvás Isten akaratába”. Így nevezte Mohamed azt az általa alapított vallást, mely a kereszténységtől és a zsidó vallástól kapott ösztönzést, egyben a bálványimádás nélküli monoteizmus arab formája. A vallás követői a muszlimok, más néven moszlimok vagy muzulmánok.⁴⁴

A Korán az iszlám vallás szent könyve, mely tartalmazza Gábiel arkangyal közvetítésével Mohamed próféta kijelentéseit. Szól a végső dolgokról is, ami által megismerhetjük a moszlimok halálról kialakított elképzelését. Ha egy ember meghal, Munkar és Nakír angyal

⁴¹<http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/az-eutanaziarol-tortenelmi-tavlatbol-elozmenyek> - 2014. 08. 17.

⁴² Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. 90-96. p.

⁴³ http://www.elitmed.hu/ilam/hirvilag/lelekvandorlas_es_eutanazia_5659/ - 2014. 09. 17.

⁴⁴ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. 371. p.

kikérdezi, ez alapján pedig szükség esetén büntetést szabnak ki rá. Közöséges halandók az általános hiedelem szerint a sírban maradnak, a jók belépést nyernek a paradicsomba, a gonoszok pedig kínokat kénytelenek elszenvedni. Ez a nézet nem általánosan elterjedt, hanem létezik egy másik meglátás is, miszerint a halottak tulajdonképpeni megítélésére csak a végítélet napján kerül sor. A világvége azonban vészesen közeleg, amit a korviszonyok általános romlása, az iszlám törvények be nem tartása jelez.⁴⁵

Ez mutatja, hogy a muzulmánok nem félnek a haláltól, hiszen az útmutatás egyértelmű, ha a mennyországban akarnak örök nyugalomra térni, akkor jól kell viselkedniük életük során, a pokoltól azonban csak a gonoszoknak és hitetleneknek kell félniük.

Az Iszlám vallásjog tudósok az eutanázia minden formáját gyilkosságnak tartják. Az Iszlám teológia szerint ugyanis senki sem rendelkezhet sem a saját, sem mások élete felett, csupán Allah. Nem teheti sem a saját, sem mások testével azt, amit akar. Nem ölheti meg sem önmagát, sem másokat. Csak Istennek van joga döntenie arról, hogy az élete mikor fog véget érni. Az aktív eutanázia azon esete, amikor a beteg saját akaratából történik, az Iszlám szemszögéből öngyilkosságnak számít. Aki pedig hozzásegíti őt, az orvos, az olyan mintha a gyilkosa lenne. Amennyiben hozzátartozók adják ehhez a beleegyezésüket, illetve kérvényüket, akkor ők is olyanok az Iszlám szerint, mintha a gyilkosai lennének. Az Iszlám törvényei szerint a büntetése annak, ha valaki a szenvedéstől való elmenekülésként megöli magát az, hogy a Pokolban ugyanazt a fájdalmat kell elszenvednie, mint az öngyilkosságánál és ugyanazt az eszköz által, mint amivel megölte magát.⁴⁶

3.5 A kínai univerzizmus tanai

A kínai vallás legfontosabb eleme ősidők óta az ősök kultusza, az elődök iránt tanúsított kegyelet és tisztelet. A hagyomány szerint a halottaknak búcsúztatóik ajándékokkal kedveskednek, ez pedig azt a hiedelmet tükrözi, hogy a holtak haláluk után testüket elhagyva továbbra is léteznek egy emberihez hasonló formában. Általános elképzelés szerint a holtak szelleme házuk környékén tartózkodik, így vigyáznak családjukra.⁴⁷ A kínaiak kezdetben nem ismerték a mennyországban vagy pokolban való hitet, később azonban a taoisták konkrét túlvilági elképzelést alakítottak ki, melyre a buddhizmus is nagy hatással volt.

⁴⁵ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. 401. p.

⁴⁶<http://iszlami.com/iszlami-az-elet-vallasa/testi-lelki-egeszsegunk/item/67-fogyatekossag-abortusz-eutanazia-az-iszlamban> - 2014.09. 20.

⁴⁷ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. 159. p.

Az előzőekben tehát a világvallások alapvető tanait megismerve, szoros összefüggést véltem felfedezni egy adott hiedelemrendszeren belül a kialakított túlvilági képről és az eutanáziáról. Az iszlám, a buddhizmus, a brahmanizmus és a kínai univerzizmus szigorú előírásokat és szilárd képet tartalmaz a túlvilágról, így teljes mértékben elítéli, sőt tiltja az eutanáziát. A kereszténység ma már nem nyújt biztonságot a mai ember számára a meghalás körülményeit és az azutáni állapotot illetően, így eme nyugtalanság bárkit megingathat abban való korábbi elköteleződésében, hogy elítélje és elutasítsa az eutanáziát.

4. fejezet - A történelmi egyházak és az eutanázia

„Most lássátok meg, hogy én vagyok, és nincs Isten kivülem!

Én ölk és elevenítek, én sebesítek és én gyógyítok,
és nincs, a ki kezemből megszabadítson.”

(Móz 32,39)

4.1 Az eutanázia a katolikus vallásban

Az 1962-1965 között zajló II. Vatikáni zsinat, mely a XX. század legjelentősebb vallási eseményei közé tartozik, mélyreható reformokat vezetett be. A zsinaton alapvető erkölcsi normaként hangzott el az élet védelme, mint az ötödik parancsolatként ismert „ Ne ölj!” felszólítás kézenfekvő értelmezése. Ebből következően a zsinaton megtárgyalásra kerültek az élet elleni cselekmények, így az emberölés legújabb, sokasodó és súlyosbodó formái. Ezáltal problémaként merült fel az abortusz mellett az eutanázia kiterjesztése is. A tanácskozó püspökök álláspontja szerint a tudomány és a technika rohamos fejlődése ártalmas az emberi életre és a méltóságra nézve.

A II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban a Tisztelet az emberi személy iránt című fejezetben foglalkozott az eutanázia kérdésével. *„Ezenfelül minden, ami az élet ellen irányul: az emberölés bármely formája, a népirtás, az abortusz, az eutanázia és a szándékos öngyilkosság; minden, ami az emberi személy épségét sérti: a csonkítások, a testi vagy lelki kínzás, a lelki kényszer alkalmazása; minden, ami az emberi méltóságot sérti: az embertelen életkörülmények, az önkényes bebörtönzések, deportálások, rabszolgaság, prostitúció, leány- és fiúkereskedelem, a lealacsonyító munkakörülmények, melyek a munkásokat a haszonszerzés puszta eszközévé teszik, s nem szabad és felelős személyeknek tekintik - mindezek és hozzájuk hasonlókétségtelenül szégyenletes gaztettek, s miközben tönkreteszik az emberi civilizációt, inkább az elkövetőiket szennyezik be, mint azokat, akik elszenvedik a jogtalanságot, és a legnagyobb mértékben ellenkeznek a Teremtő tiszteletével.”*⁴⁸

Az *Evangelium Vitae* II. János Pál pápa 1995. március 25-én kiadott enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, szerzeteseknek és szerzetesnőknek, a laikus krisztushívőknek és minden jóakarátú embernek az emberi élet sérthetlenségéről. A katolikus vallás vezetője Isten nevében azt hirdette, hogy a fejlődés, a békés, boldog élet csak

⁴⁸ http://www.katolikus.hu/zsinat/zs_16.html- 2014. 09. 15.

úgy érhető el, ha betartjuk az alábbi felhívást: „*Tiszteld, óvd, szeresd és szolgálj az életet, minden ember életét!*” A katolikus egyház célja tehát, hogy minden hívő ember elfogadja azt a természetes erkölcsi törvényt, miszerint az emberi élet értéke elejétől a végéig szent és az ember ezen élethez való jogát tiszteletben kell tartani. „*Az emberi élet szent, mert kezdetétől fogva magán hordozza 'Isten teremő cselekvését' és mindig különleges kapcsolatban marad a Teremtővel, egyetlen céljával. Az életnek kezdetétől a végéig egyedül Isten az ura: senki semmilyen körülmények között nem ragadhatja magához az ártatlan emberi élet közvetlen kioltásának jogát.*”⁴⁹

A vallás vezetői szerint a mai világban érzékelhető erkölcsi bizonytalanság légkörét a társadalmi problémák, a kultúra mély válsága magyarázzák. Ezek egyre nehezebbé teszik az emberek számára a kötelességek és jogok megértését.⁵⁰ Ennek következményei beláthatatlanok, hiszen eme közegben óriási teher zúdul a gyógyíthatatlan betegségben szenvedőkre, hiszen ahogyan megrendül az emberek hite Istenben, úgy megnehezül számukra a halál elfogadása, a vele való szembenézés, így fölerősödik a kísértés a szenvedés problémájának megoldására, ezzel pedig a halál elővételezésére. Az Evangelium Vitae óta eltelt csaknem 20 évben a világban még inkább a teljesítményorientáció és a „carpe diem” magatartás került előtérbe, ami korántsem segíti elő az egyház eutanázia elleni törekvéseinek beteljesülését.

A katolikus egyház tehát úgy gondolja, hogy az, aki nem hisz a halál eljövetele utáni túlvilági életben, az csak az élet élvezetére koncentrál, a szenvedést pedig már óriási kudarcként éli meg. Ez az önközpontúság a válasz arra, miért fordulnának annyian az eutanáziához, mint végső segítséghez.

II. János Pál pápa nyilatkozata az Evangelium Vitae-ben határozottan az eutanázia ellen szól: „*Összhangban elődeim tanításával és közösségben a katolikus Egyház püspökeivel, megerősítem, hogy az eutanázia Isten törvényének súlyos megsértése, mert egy emberi személy szándékos megölése, ami erkölcsileg elfogadhatatlan. E tanítás a természetes erkölcsi törvényen és a Szentíráson alapszik, az Egyház tanítása továbbadta, és tanítja a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.*”⁵¹

Véleményem szerint azonban ez a fajta hozzáállás csak azt vizsgálja, hogy milyen összefüggésben áll egymással az eutanázia terjedése és a modern társadalom embereinek hitbéli gyengülése. A kutatás már nem terjed ki azon hívőkre, akik ugyancsak élnének az

⁴⁹ <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> – 2014. 09. 21.

⁵⁰ Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 228.p.

⁵¹ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_hu.html – 2014. 09. 22.

eutanázia lehetőségével. Álláspontom szerint ugyanis az eutanázia támogatása és egyidejűleg az Istenben való hit nem zárja ki egymást, a kettő közé csak látszólag húzható éles határvonal.

4.2 A zsidók vélekedése az eutanáziáról

„Mindennek rendelt ideje van, ideje van minden dolognak az ég alatt. Ideje van a születésnek, és ideje van a meghalásnak.” Ez a mondat a Prédikátor könyvéből idézett, azt jelenti, hogy az ember életében mindennek Isten által meghatározott, rendelt ideje van. A zsidó hiedelem szerint az ember életének két legfontosabb időpontja az életbe való belépés (születés) és az életből való kilépés (halál). Ahogyan senki sem tudja a születése idejét befolyásolni, úgy a halála napja fölött sincs senkinek uralma.⁵²

A vallás szerint az élet megmentése, megőrzése minden parancson felül áll, mégis találunk a zsidó irodalom által megörökített olyan ókori történeteket, amelyek a mai értelemben vett aktív eutanáziáról és passzív eutanáziáról szólnak. (pl. Rabbi Hániná ben Trádjon és Rabbi Jehudá Hánászi haláláról szóló leírás) Az együttérzés tehát többször is legyőzte az ősi szabályokat, előírásokat.

A kegyes halál témájában a zsidó vallás, a biblia két előírása irányadó. Elsőként a „*Szeresd felebarátod, mint tenmagad!*”. Ez annyit jelent, hogy a hozzátartozók a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, szörnyű kínokkal küzdő páciens érdekében imádkozhatnak. Az Úr azonban tudja, mi a legjobb neki, így tudni fogja azt is, mikor jön el annak az ideje, hogy a lelke visszatérjen hozzá. Az azonban néhány középkori zsidó kodifikátor szerint nem tiltott, hogy a gyógyíthatatlanság esetében bárki a szerette életének lerövidítéséért fohászkodjon. A másik előírás: „...*ne állj veszteg felebarátod vérénél...*” ez egy középkori jeruzsálemi rabbi, Slomo Zálmán Auerbach szerint annyit jelent, hogy ha a beteg nem is akar tovább szenvedni, legszívesebben véget vetne életének, az alapvető ellátást (élelem, víz, alapgyógyszerek), akkor sem lehet tőle megvonni.⁵³

A zsidó vallás Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége szerint nem ismeri az eutanázia fogalmát, illetve elutasítja azt. Ezt a tevékenységet az orvos szempontjából vizsgálva gyilkosságnak, a kegyes halált kérő betegek oldaláról nézve pedig öngyilkosságnak minősíti. Mivel mindkét cselekedet a vallás szerint főbenjáró bűn, az eutanázia elutasításra kerül.⁵⁴

⁵² Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 237. p.

⁵³ Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 240. p.

⁵⁴ <http://www.origo.hu/itthon/20030428azab.html?pIdx=6> – 2014. 09. 25.

Láthatjuk tehát, hogy a zsidó hagyománynak régi időkre visszavezethető, szilárd elképzelése van arról, hogy élet és halál ura Isten, ezt a szerepet az ember sohasem veheti át. Azonban a zsidókból sem hiányzik az emberségesség, így a hit, az ima segítségével megtalálják azon módokat, amik lehetővé teszik a szenvedők fájdalmainak enyhítését a bibliai útmutatások megszegése nélkül. Ez azt mutatja számomra, hogy némelyik hívőben ott él a vágy a méltóságos halálra, de a hite megakadályozza ennek gyakorlati átélésére. Nem kellene szerintem, hogy egy perspektívából, a több száz évvel ezelőtt született írások alapján szemlélje az ember a XXI. század eseményeit, nyitva kell hagyni a kapukat a humanitás útján vezető változások felé.

4.3 Az eutanázia a protestáns teológiai etikai szempontból

Az Ószövetség szerint az emberi élet nem egyenes vonal, hanem ív, amely a születéssel felfelé lendül és a halállal hanyatlik. Az élet nem az ember birtoka, hanem Isten adománya, amely felett csak az úrnak van hatalma, rendelkezési joga.

A keresztény hittudomány elutasítja a modern hedonizmust, azaz azt a mai felfogást, amely nem akar tudni a szenvedésről. A vallás nem ért egyet azzal az életről kialakított ideálképpel, amely csak a jólétet mutatja és az élet értékét, értelmét az emberi megítéléstől teszi függővé.

A tanítások szerint az ember nem jelentheti ki, hogy nincs már értelme az életének, hiszen a terhek és kínok mellett is mindig találhat még célt az ember e világon.

„A halál utáni vágy lehet keresztyén még a haldoklás szakaszán kívül is. Imádkozhatunk érte, de éppen ez föltételezi, hogy a végrehajtást magára Istenre kell bízunk.”⁵⁵

Számomra ez egyfajta ellentmondás a protestáns teológián belül, hiszen nem értem, hogyha a lélek számára megengedi, hogy bizakodjon a halál mielőbbi eljövételében, sőt a hittel összeférhetőnek találja a tudatban kialakult halál utáni vágyat, akkor miért tiltja annak beteljesülését. Természetesen a protestánsok ezt nem érzékelik összeférhetetlenségnek és azzal magyarázzák, hogy ők nem hálítanak akadályt a boldog, méltóságteljes halál elé, azt majd a buzgó imák által az Úr megoldja. Ez az indoklás egy lelki megnyugvást jelenthet a hívő haldoklók számára, de mégis sokszor látjuk, hogy a beteg szenvedése olyannyira elnyúlik, hogy érthetetlen számomra, Isten miért hagyja annak szinte már a végtelenségig tűnő elhúzódását.

⁵⁵ Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 248. p.

4.4 A történelmi egyházak véleménye az 22/2003. (IV.28.) Alkotmánybírósági Határozatról

Természetesen mindhárom vallásnak, így a katolikus, a protestáns és a zsidó vallás képviselőinek is prófétai kötelességük az aktív eutanáziával szemben az élet és halál feletti isteni hatalmat hirdetni. Ez Magyarországon is így van, tehát a 22/2003. (IV.28.) Alkotmánybírósági Határozatot, amely az aktív eutanázia elutasítását foglalja magában, örömmel üdvözltek.

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) közlése szerint alapvető bibliai elv, hogy az életet Isten adta és Ő veszi el, ennek értelmében az embernek nincs joga élet és halál fölött dönteni.

Bölcskei Gusztáv református püspök is megnyugtatónak tartja az Alkotmánybíróság határozatát, mert az végeredményben azt az alapelvet erősíti meg, hogy sem egy embernek, sem egy emberekből álló testületnek nincs joga meghatározni egy ember életének a végét. Az evangélikus egyház tehát elutasítja az eutanázia aktív és passzív változatát is, azt azonban támogatja, hogy csökkentsék a betegek szenvedését, fájdalmát.

A Magyar Katolikus Egyház üdvözlí az Alkotmánybíróság eutanáziával kapcsolatos határozatát, hiszen azon álláspontot képviseli, hogy az élet szent, annak ura Isten, s az élet szentségét védeni kell. Bábel Balázs kalocsa - kecskeméti érsek az aktív eutanáziával kapcsolatos félelmeit fogalmazta meg visszaemlékezve a náci Németországban történetekre. Úgy gondolja, hogy az aktív eutanázia legalizálásával az orvosok ítékezhetnének arról, mely élet értékes és mely nem. Így a kezükbe kerülne az a hatalom, amely csak Istent illeti meg. Az érsek itt az Evangelium vitae pápai dokumentumban foglaltakra is hivatkozott. A passzív eutanázia kapcsán ugyanakkor utalt arra, hogy ez erkölcsi viták tárgya lehet; az egyház álláspontja szerint engedni kell a fájdalom csillapítását, még ha ennek lehetnek káros mellékhatásai is. Szavai szerint a mai ember sok esetben úgy érzi, hogy ha az élet fájdalmas, nyüggé válik, meg kell válni attól. Az érsek rámutatott arra, hogy ez a gondolkodás a hit hiányát jelzi.⁵⁶

A vallások vezetői tehát Magyarországon egybehangzóan elutasítják az aktív eutanáziát, azonban az indoklás már néhol különbözik. Érdemes megfigyelni, hogy a katolikusok félelmei az aktív eutanáziával kapcsolatban a náci „sterbehilfe ” néven elhíresült tömeggyilkosságok ma is éles emlékeiben gyökeredzik. Az ilyen egyoldalú gondolkodásról

⁵⁶ <http://www.origo.hu/itthon/20030428azab.html?pIdx=6> – 2014. 09. 28.

való véleményemet a korábbiakban már kifejtettem. Elgondolkodtató, pozitív hír azonban, hogy a passzív eutanáziával szemben engedékenyebbek, tehát a vallási tételek valamilyen szinten mégiscsak lépést tartanak a kor szellemiségével. Végző soron az egyház célja nem más, mint a tételeik segítségével egy olyan légkör kialakítása híveik körében, amely lelki békét, boldogságot jelent számukra.

5. fejezet - Az orvos és az etika

"Haladj csak előre: majd megérted, hogy bizonyos dolgoktól éppen azért kell kevésbé rettegni, mert nagy félelmet keltenek. Semmi baj nem nagy, ha már a végső. Eljön hozzád a halál: ha együtt maradna veled, félned kellene tőle; de szükségszerűen vagy meg sem érkezik, vagy tovább halad."

(Seneca)

Évszázadokon keresztül a haldokló családja körében, szerető gondoskodás közepette vett búcsút az élettől. Kezdetben természetesnek számított, hogy az ápolásra otthon került sor, így a test gondozása mellett a lélek is megnyugodhatott. Az orvoslás fejlődése a későbbiekben fordulatot hozott, hiszen a figyelem az új gyógymódokra, technikákra terelődött, ami a betegeket a kórházba parancsolta. A világháborúk idején kibontakozó hadisebészet még inkább visszaszorította a pszichés, szociális szemléletet a haldokló iránt. Ezáltal mára már a hosszú, fájdalmakkal teli szenvedés lelkileg még nehezebben elviselhető a beteg számára, ami pedig életre hívta az eutanázia iránti igényt.

Az eutanázia a betegek, hozzátartozók és az orvosok között vitákat eredményező témaként jelenik meg. Míg a haldoklók ragaszkodnak a méltósághoz való jogukhoz, addig az orvosok a lelkiismereti szabadságukra és a Hippokratészi esküre hivatkozva sokszor elutasítják az eutanáziát, azt bűncselekménynek tekintve. Természetesen az orvosok sem képviselnek egységes álláspontot, hiszen egyéni érzelmeik, orvosi esküjük különbözőképpen való értelmezése eltérő véleményt eredményez a „kegyes halálról”.

5.1 Orvos-beteg viszony

Az orvos-beteg viszony olyan bonyolult jelenség, hogy azt számos tudományág vizsgálja. Az orvosi szociológia vizsgálja az orvos –beteg kapcsolat történeti változásait, az orvosi pszichológia kutatja az orvos és a beteg emocionális megnyilvánulásainak törvényszerűségeit, az orvosi etika pedig az orvos-beteg viszony erkölcsi kérdéseivel, erkölcsi normarendszerének a kor követelményeihez való igazításával foglalkozik.

A kutatási eredmények által képet kapunk arról, hogy a társadalmi, gazdasági, politikai, szociális változások milyen nagymértékben befolyásolják a hagyományos orvos-beteg

viszonyt. Megfogalmazódott az igény arra vonatkozóan, hogy a modern orvos számára nem elég az intelligencia, hanem emberségben is fejlődnie kell.⁵⁷

Az orvos-beteg viszony és az eutanázia nagyon szoros kapcsolatban áll egymással, hiszen fontos, hogy közös együttműködéssel a beteg érdekeinek leginkább megfelelő döntés szülessen a kezelésről. A beteg és különösen a haldoklók őszinte tájékoztatása állapotukról, illetve a lehetséges beavatkozásokról nagyon fontos. A betegnek tisztában kell lennie a rá váró esetleges műtétek, kezelések kockázataival, hogy eldönthesse, vállalja-e ezeket a megpróbáltatásokat vagy inkább a békés halált választja. A végső döntés jogától senki sem fosztható meg.

5.2 A Hippokratészi –eskü

Az orvosok, illetve az eutanázia támadói gyakran hivatkoznak a hippokratészi esküre, miszerint az megtiltja az orvosok részvételét az élet megrövidítését szolgáló cselekedetekben. Edelstein Hippokratész-kutató szerint azonban az eskü az öngyilkosságban való közreműködés tilalmáról szól, nem pedig a végstádiumban lévő gyógyíthatatlan betegek esetéről. Azt mondja az ókori görögök gyakran az öngyilkosságot választották a haldoklás borzalmaival való megküzdés helyett és az ehhez szükséges méreghez leginkább orvosi segítséggel lehetett hozzájutni. A betegek kérésére az orvosok legtöbbször oda is adták a mérget, így közreműködtek halálukban. Az eutanázia ezen formája mindennapos jelenség volt és ezt tilalmazta Hippokratész.

Az eutanázia támogatói továbbá hivatkoznak Hippokratész Mesterségek című művére, amelyben meghatározza az orvosok feladatát. Ebben a műben a szerző az orvosok számára a meghalni hagyást, a passzív eutanáziát javasolja azon gyógyíthatatlan haldoklók számára, akiket a betegség már hatalmába kerített.⁵⁸

5.3 A hospice és a palliatív ellátás, mint az eutanázia alternatívája

Magyarországon az eutanázia aktív formája nem engedélyezett, azonban a magyar haldoklóknak sem kell szenvedéseikkel egyedül megbirkózni. Elterjedőben van nálunk is a

⁵⁷ Blasszauer Béla: A jó halál. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1984. 294.p.

⁵⁸ Blasszauer Béla: A jó halál. 305. p.

palliatív medicina és a hospice ellátás, amik segítséget nyújtanak mind a haldoklóknak mind a hozzátartozóiknak a halál kapujában.

A palliatív ellátás fogalma az European Association for Palliative Care-től származik, amit aztán az Egészségügyi Világszervezet (WHO) is átvett és fejlesztett. A mai fogalom tehát kimondja: „*A palliatív ellátás olyan megközelítés, amely az életet fenyegető betegséggel szembesülő betegek és családtagok életminőségének javítására törekszik a szenvedés megelőzése és enyhítése révén, a fájdalom és egyéb, fizikai, pszichoszociális és spirituális problémák korai felismerésével, kifogástalan értékelésével és kezelésével.*”⁵⁹

A palliatív gondozás Európa-szerte egyre népszerűbb, az egészségügyi ellátás elismert része. Alapvető elmélete, hogy a halál természetes folyamat, annak siettetése vagy késleltetése nem célja. A gondozás kiterjed a betegek fájdalmainak, szenvedéseinek enyhítésére. A legfontosabb a fizikai ellátáson túl a spirituális, pszichológiai, szociális támogatás, mind a haldoklók mind a betegséggel nehezen megbirkózó hozzátartozók körében. Az életminőség javítása mindenek előtt áll, hiszen fő, hogy a halál bekövetkeztéig a páciens a lehető legaktívabb életet élhesse.⁶⁰

A hospice szó arra az intézményre, annak a szellemiségére utal, ahol a kezelés folyik, a palliatív pedig magát a gondozási formát, modellt jelenti. Gyakran rokon értelmű szókként tekintenek a két kifejezésre, pedig nem ugyanazt a jelentéstartalmat hordozzák. A hospice mozgalom elsősorban önkéntes tevékenység, amely az egészségügyi rendszer részét jelentő „hospice-házban „ folyik. A palliatív ellátás fogalma tehát tágabb, hiszen magában foglalja a hospice-filozófiát, szellemiséget is.

5.4 A palliatív ellátás és az eutanázia elkülönítése

A haldokló betegek palliatív ellátása az 1980-as években indult el szervezett formában Belgiumból. Szinte ugyanebben az időben, 1982-ben jött létre az eutanázia elfogadtatásáért küzdő egyesület, az Egyesület a méltóságban való meghalás jogáért (Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité). 2002-ben fogadták el Belgiumban az eutanáziáról és a palliatív ellátásról szóló törvényt is, ami mutatja a két mozgalom párhuzamosan történő előre haladását. Az eutanáziáról szóló törvény tartalmazta azt a kikötést, hogy a betegeket kötelező informálni a palliatív ellátásról, de ha a páciens azt hatástalannak tartja, akkor igényelheti az

⁵⁹ Hegedűs Katalin: A hospice és palliatív ellátás, mint az eutanázia alternatívája. In: Párbeszéd a halálról. 157. p.

⁶⁰ Hegedűs Katalin: A hospice és palliatív ellátás, mint az eutanázia alternatívája. In: Párbeszéd a halálról. 157. p.

eutanáziát. A törvény szólt arról is, hogy a palliatív ellátást minden kórházban kötelezővé kell tenni, illetve országszerte biztosítani kell annak otthonokban történő igénylésének hozzáférhetőségét.

Belgiumban néhány képviselő az „integrált palliatív ellátás” modellt jelenítette meg, amely szerint az eutanázia az életvégi palliatív ellátásban szabad választási lehetőségként jelenik meg és a beteg elhatározása szerint kell eljárni. Eme meglátás szerint a palliatív ellátás és az eutanázia összeegyeztethető, de az Európa Parlament ezt az álláspontot elutasította. Az a döntés született, hogy az európai országoknak a fájdalmak csillapítását célzó oktatási programokra kell koncentrálnia, hiszen csak a palliatív ellátás nyújt érzelmi oldalon is segítséget. Az eutanázia ezzel szemben csak gazdaságilag lehet a társadalom számára hasznos megoldás, de az semmiképpen sem tekinthető palliatív gondozásnak, hiszen nem foglalja magában a szeretetet, odaadást, a türelmet és az emberi együttérzést.

	Eutanázia	Palliatív ellátás
Szándék	a beteg megölése	a beteg szenvedéseinek enyhítése
Eljárás	letális dózisú gyógyszer alkalmazása	enyhe szedáció alkalmazása
Végkimenetel	azonnali halál	a szenvedés enyhülése

A fenti táblázat tehát összefoglalja a két mozgalom eltérő pontjait, amiből kiderül, hogy valóban éles határvonalat húzhatunk a palliatív ellátás és az eutanázia közé.

5.5 A palliatív ellátás kulcskérdései Magyarországon

A Magyar Hospice - Palliatív Egyesület vezetőinek állásfoglalása szerint a folyamatosan fejlődő palliatív ellátás mellett nincs létjogosultsága az eutanáziának. Az egyesület képviselői szerint a hospice szolgálatok minőségi fejlesztése és hozzáférhetőségének javítása a megoldás, nem az eutanázia bevezetése. 2010-ben a Nemzeti Egészségügyi Tanács is megtárgyalta a Magyar Hospice - Palliatív Egyesület által a palliatív ellátásról beterjesztett szakanyagát, amely tisztázta annak jogi körülményeit és magának a kezelésnek a folyamatát.

A dokumentum hangsúlyozza a haldokló betegek emberi méltósághoz és fájdalomcsillapításhoz való jogát.⁶¹

Ezen a területen azonban a magyar orvosok képzését tekintve jelentős hiányosságokat találunk. Az orvosok graduális és kötelező posztgraduális képzésének részévé kellene tenni a palliatív medicinát az európai minták szerint. A jól képzett orvosok számára ugyanis az igazi kihívás a haldokló betegek szenvedéseinek megfelelő szintű, szakszerű csillapítása.

Láthatjuk tehát, hogy Magyarország ugyan elutasítja az aktív eutanáziát, de mégis központi kérdésként van jelen, hogyan is lehetne megoldást találni a haldokló, szenvedő betegek problémájára. Napjainkban kibontakozóban van a palliatív ellátás, amelynek célja a fájdalmak csökkentése, azoknak a könnyebb átélése, de ez nem jelenti a szenvedés megszűnését, azt csupán az eutanázia okozhatná.

⁶¹ Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 164. p.

6. fejezet - Egyes országok joggyakorlata az eutanázia kérdésében

A betegek önrendelkezési jogának erősödése és az orvostudomány eredményeinek, eszközeinek fejlődése néhány fontos bírói döntésben jelentkezett. A továbbiakban bemutatnám, hogyan jelentkezik az eutanázia a külföldi országok büntetőjogában.

6.1 Amerikai Egyesült Államok

A betegnek önrendelkezési joga alapján alkotmányos joga van ún. gyógyíthatatlan betegsége esetén az életmeghosszabbító és életfenntartó kezelések visszautasítására. A kívánságnak a cselekvőképes betegől kell származnia, az orvos aktív vagy passzív életmegrövidítő cselekedetre nem jogosult. Az öngyilkosságra nincs alkotmányos jog, az abban való közreműködés tilos.

Az Egyesült Államokban eutanáziára vonatkozó szövetségi szabályozás nem létezik, az öngyilkossághoz nyújtott orvosi segítség három államban (Washington, Vermont és Montana), az aktív eutanázia pedig csak Oregon államban lehetséges.⁶²

6.2 Hollandia

Hollandiában az eutanázia törvényi szabályozása liberális eutanáziakoncepcióként került a köztudatba. Hosszú folyamat eredményeként 1994-ben legalizálták az eutanáziát. Az azóta alkalmazott valamennyi halálba segítséssel kapcsolatos esetet jelenteni kell az ügyészségnek, mert elképzelhető, hogy az orvos tevékenységét büntetőjogi felelősségre vonás kíséri, de az ügyészség elejtheti a vádat, ha bebizonyosodik, hogy megfelelő körütekintéssel és a jogi előírások betartásával hajtották végre a cselekményt. Jogi követelmény azon dokumentumok felmutatása, melyek tartalmazzák az egészségügyi dokumentációt, a beteg beleegyezését igazoló iratokat, a közeli hozzátartozókkal történő kötelező konzultációkra vonatkozó adatokat, továbbá azt, hogy miért volt indokolt az élet elvétele és végül megfelelő iratokat arra vonatkozóan, hogy az eljáró orvos egy másik olyan orvossal konzultált, aki megvizsgálta a beteget.⁶³ Hollandiában 12 év fölött legális az eutanázia, szülői jóváhagyás is kell hozzá.

⁶² http://kitekinto.hu/europa/2014/02/15/zold_utat_kapott_a_gyermek-eutanazia_belgiumban/#.U9uWJvl_tqV – 2014. 10. 04.

⁶³ Filó Mihály: Párbeszéd a halálról. 40.p.

Hollandia a liberális szabályozás minta országának tekinthető, bár a liberális gyakorlatnak negatív vonásai is vannak. Számos kritikát megfogalmaztak amiatt, hogy nem zárható ki annak az esélye, hogy az eutanáziát olyan személyen hajtsák végre, akin nem lehetne, de a független eutanázia figyelő testület eloszlathatja eme kételyeket. Vita van arról, hogy mely betegségek tekinthetők az aktív eutanázia alapjainak, a bíróság például a depressziót is elfogadta. A jövőben nem várható a palliatív orvoslás támogatása, mert az eutanázia egyszerűbb, olcsóbb és kevesebb gonddal jár.⁶⁴

6.3 Belgium

Belgium 2002-ben, a világon másodikként legalizálta az eutanáziát. Az akkori szabályok szerint ezt csak döntési képességükben nem korlátozott felnőttek kérhették, a beavatkozást pedig csak orvos hajthatta végre. A belga jog azt is előírja, hogy az orvos csak akkor vethet véget páciense életének, ha elég jól ismeri ahhoz, hogy biztos lehessen abban, hogy a beteg a döntést szabad akaratából és önként hozta, ha a páciens állapotának jobbra fordulásra nincs kilátás, és szenvedése elviselhetetlen. Az eutanázia végrehajtását bármelyik orvos visszautasíthatja lelkiismereti okokra hivatkozva.⁶⁵ 2014-ben Belgium a világon elsőként legalizálta az eutanáziát a gyerekekre vonatkozóan is, korhatár nélkül. A belga törvény szigorú feltételeket szab az alkalmazásához, komoly szerepet adva nem csak azoknak, akik választhatják az eutanáziát, de az orvosoknak is, akik gyakorlatilag legitimálhatják a döntést. Csak olyanok dönthetnek ugyanis a törvény szerint az aktív eutanázia mellett, akik gyakorlatilag gyógyíthatatlan és halálos betegségben szenvednek és előreláthatólag hamarosan bele fognak halni, vagy állandó és enyhíthetetlen fizika fájdalommal küszködnek.

A jogszabály előírásai szerint a betegek eutanázia iránti kérelmét legalább három orvosnak kell megvizsgálnia, vagyis elvileg kizárólag orvosilag megalapozott esetekben lehetne a halálba segíteni azokat a betegeket, akiknél már valóban nincs más választás, az eutanázia pedig csak a szenvedés lerövidítését szolgálná.⁶⁶

⁶⁴ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 165.p.

⁶⁵ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20130621-gyerek-is-valaszthatna-az-eutanaziat-belgiumban.html> - 2014. 10. 08.

⁶⁶ http://hvg.hu/vilag/20140214_belgium_eutanazia_gyerekek - 2014. 10. 09.

Jogesetek Belgiumból

2013-ban vihart kavart Eddy és Marc Verbessem esete, akik süket egypetűjű ikrekként tudták meg, hogy genetikus okokból hamarosan a látásukat is elveszítik. Ezen okból részesülhettek eutanáziában.⁶⁷

2014-ben hozzájárult a belga bíróság ahhoz, hogy az életfogytiglanra ítélt Frank Van Den Bleeken eutanáziával fejezhesse be életét. A bűnöző 1980 óta ül börtönben nemi erőszak és gyilkosság miatt. Bleeken 2011 óta kérvényezi az eutanáziát, de a belga eutanáziás bizottság meg szeretett volna vizsgálni minden lehetséges gyógymódot, mielőtt döntene. Az ötvenéves bűnözőnél végül megállapították, hogy reménytelen a gyógyulása, a férfi esetleges szabadulása esetén képtelen lenne kontrollálni szexuális vágyait. Frank Van Den Bleekent hamarosan egy meg nem nevezett kórházba szállítják, de nem tudható, mikor kapja meg a halálos injekciót.⁶⁸

Véleményem szerint mindkét esetben helyesen határozott a belga bíróság. Az ikrek esetében különösen érthető a döntés, hiszen senki sem kényszeríthető arra, hogy hátralevő életét mindentől és mindenkitől elzárva élje. Bleeken esetében nemcsak saját magára, de a társadalom tagjaira is nézve pozitívnak mondható az „ítélet”.

6.4 Svájc

A Svájcban honos jogi szabályozás átmenet a passzív és az aktív eutanázia között: az orvos közvetlenül nem idézheti elő a menthetetlen beteg halálát, de kezébe adhat halálos dózisú gyógyszert, amelyet a páciens, ha véget akar vetni kínjainak, saját döntése szerint bevehet.⁶⁹

6.5 Kína

Kínában, ahol egyébként radikális születéskorlátozó programot vezettek be, több kínai vezető politikus csodálja Hitler eutanáziaprogramját, s kijelentették: "Hitlernek ezen a ponton igaza volt", ezért Pekingben "nagy gonddal tanulmányozzák" az eutanáziaproblémát. Egyelőre azonban Kínában az eutanázia nem törvényes.⁷⁰

⁶⁷ <http://www.hirklukk.hu/facebook/page/article.php?id=225395> – 2014. 08. 21.

⁶⁸ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/az-eutanaziat-valasztotta-a-borton-helyett-a-sorozateroszakolo-2286941-2014.08.25.

⁶⁹ http://www.informed.hu/betegsegek/betegsegek_reszletesen/psy/suicidal/?article_hid=166785-2014.08.27.

⁷⁰ http://www.magyszemle.hu/cikk/20060815_eutanazia_2_resz - 2014. 08. 28.

6.6 Nagy- Britannia

Az ország viszonylag távol tartotta magát a problémától, az időnként felbukkanó eutanázia legalizációs törvényjavaslatokat elutasították (pl. a The Voluntary Euthanasia Society tagjának törvényjavaslata 1969-ben, vagy az 1990-es javaslata a társaságnak). Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2002. április 29-én ítéletében megerősítette a Lordok Háza döntését, mert "az élethez való jognak nem tulajdonítható a halálhoz való jogot biztosító értelem, s ezért nem vezethető le belőle a más személy keze általi, sem az állam segítségével történő elhalálozáshoz való jog".⁷¹

6.7 Ausztrália

Ausztráliában 1997-ben az Északi Terület törvényt fogadott el a terminális állapotban lévő betegek jogairól, akiket a holland és a belga gyakorlathoz hasonlóan, szigorú garanciális feltételek mellett eutanáziában lehetett részesíteni. Az Ausztrál Államszövetség azonban 1997. március 27-én "Anti Euthánázia" törvényt alkotott, mely hatályon kívül helyezte az Északi Terület eutanázia törvényét.⁷²

6.8 Nemzetközi állásfoglalások

A Világvallások Parlamentje 1993-ban 15 világvallás állásfoglalása alapján kinyilvánította, hogy „Minden embernek joga van az élethez, a testi sérthetetlenséghez, személyiségének kibontakozásához, de ezzel nem sértheti mások jogait. Egyetlen embernek sincs joga másik embert fizikailag vagy pszichikailag kínozni, megsebesíteni, s megölni.”

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése szerint az ember méltóságának védelme élete végéig tart, így biztosítani kell azt, hogy embertársaink méltó körülmények között haljanak meg. Ugyanakkor a tagállamok a haldoklók élettől való szándékos megfosztása tilalmának fenntartásával szavatolják a betegek élethez való jogát.⁷³

Tehát az aktív eutanáziát 2 ország (Hollandia, Belgium), s Oregon állam kivételével elutasítja a világ jogszolgáltatása, a nemzetközi szervezetek. Az egyes országok joggyakorlata szerint a

⁷¹ http://www.magyar szemle.hu/cikk/20060815_eutanazia_2_resz - 2014. 08. 28.

⁷² http://www.magyar szemle.hu/cikk/20060815_eutanazia_2_resz 2014. 08. 08.

⁷³ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 165.p.

halálról való döntés nem az életjog, az önrendelkezési jog része. A beteget önrendelkezési és emberi méltósághoz való joga alapján megilleti a kezelés visszautasításának lehetősége, ez azonban nem vezethet az orvos részéről szándékos (aktív-passzív) magatartásra a beteg életének megrövidítésére. Tüneti kezelést ekkor is nyújtania kell az orvosnak (pl. fertőzés kezelése, lázcsillapítás) Az öngyilkosság sem jogszerű magatartás, így a legtöbb országban az ahhoz nyújtott segítség is tilos.⁷⁴

⁷⁴ Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. 166.p.

7. fejezet - Az eutanázia a magyar büntetőjogi gondolkodásban

„Jaj néktek is törvénytudók! mert elhordozhatatlan terhekkel terhelitek meg az embereket, de ti magatok egy ujjotokkal sem illettétek azokat a terheket.”

(Lukács 11,46)

Az eutanázia problémákat felvető kérdését megvizsgálhatjuk orvosi, vallási és etikai szempontból, de az ügy leglényegesebb pontját a jogi perspektíva jelenti. Hiába lenne engedélyezhető az aktív eutanázia a történelmi egyházak vezetői által, hiába lenne a szabályozás elfogadott a társadalom körében, hiába egyeznének bele az orvosok az eutanázia végrehajtásába, ha az ország hatályos jogszabálya akadályt jelent. Tekintsük át az eutanázia helyét a magyar jogrendszerben, megértve, milyen változtatásokra lenne szükség a jogalkotók oldaláról az aktív eutanázia gyakorlatban való törvényes alkalmazására.

Az emberi élet végső kérdéseinek alkotmányossági, jogi szempontú szabályozása rendkívül nehéz, hiszen arról kell dönten, hogy a jog keretei között meghatározható-e egyáltalán, mi az emberi élet és hogyan lehetne annak rendelkezéséről dönten.

7.1 Az eutanázia büntetőjogi megítélésének változása a XIX. és a XX. század között

Az eutanáziára vonatkozó külön rendelkezések az 1878. évi V. törvénycikkben jelentek meg először. Az első magyar büntető törvénykönyv XV. fejezetében, ahol az emberi élet elleni bűntettek és vétségek kerültek felsorolásra, jelenik meg a kívánságra való emberölés tárgyköre. „282. § *Aki valakinek határozott és komoly kívánsága által biratott arra, hogy őt megölje; három évig terjedhető börtönnel büntetendő.*”⁷⁵

Látható, hogy hazánkban már a jogrendszerünk kialakulásának kezdetén elutasításra került az eutanázia, bár enyhítő körülmény, hogy a kívánatra ölést a magyar kódex aránylag alacsony büntetési tétellel sújtotta és az elkövetőnek a sértettel való különleges kapcsolata (pl. házasság) nem számított súlyosbító körülménynek.⁷⁶ A büntetőbírák azonban ritkán állapították meg a kívánatra ölés esetét, hiszen az rendkívül nehezen volt bizonyítható.

⁷⁵ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5799> – 2014. 09. 20.

⁷⁶ Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Athenaeum Kiadó, 1909. 354-357. p.

Az 1961-ben kiadott Büntető Törvénykönyv már elvetette a kívánságra ölés fogalmát, azóta az eutanáziára elbírálására a szándékos emberölésre vonatkozó rendelkezések irányadók.

A jog, így a büntetőjog kérdésfelvetése az, hogy vajon megengedhető-e, hogy egy ember alaposan kidolgozott és meghatározott nézőpontok alapján egy másik ember életét megrövidítse vagy véget vessen neki. Van joga bárkinek is az immár általa értéktelennek tartott vagy mások által értéktelennek ítélt életet kioltani? És ha kivételesen igen, mely feltételek által és mikor?

Azok az emberek, akik az emberséges megfontolás alapján azon a véleményen vannak, hogy az elutasító álláspont álszent, úgy gondolják, hogy a jogászok hajthatatlan érzéketlensége közönyösség a fájdalmak felé. A jognak azonban azon a területen, amelynek tárgya a pótolhatatlan emberi élet, csak körültekintően és elővigyázatosan lehet eljárnia a visszahozhatatlanság tudatában. És amint fennáll egy egyszeri tévedés lehetősége, az a visszahozhatatlanság, soha meg nem ismétlődőség elve alapján kerül megvilágításba.⁷⁷

7.2 22/ 2003. (IV.28.) Alkotmánybírósági Határozat

Az Alkotmánybírósághoz több indítvány is érkezett azzal a céllal, hogy vizsgálják felül az egészségügyre vonatkozó szabályokat, mert a kérelmezők véleménye szerint azok nem adnak lehetőséget az emberhez méltó halálhoz. Az indítványozók álláspontjuk védelmének csupán az 1949. évi XX. törvény 54. § (1) bekezdésére hivatkoztak : „ *A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.*” Így az Alkotmánybíróságnak csupán eme szempontok figyelembe vételével kellett az indítványozott vizsgálatot lefolytatni. Az elemzés arra terjedt ki, hogy az eutanázia tilalma korlátozza-e azt az alkotmányos értéket, mi szerint minden embert születésénél fogva megillet az élethez és emberi méltósághoz való jog, melyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmánybíróság döntése előtt alaposan tanulmányozta a külföldi és nemzetközi jogszabályokat, illetve a külföldi bírói joggyakorlatot. Végül arra az elhatározásra jutott, hogy ugyan az élethez és az emberi méltósághoz való jogok elválaszthatatlan egységet alkotó oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjogok, az önrendelkezési jog az emberi méltóságból levezethető részjogosítvány, a szükségesség, arányosság és lényeges tartalom védelmének elveit betartva korlátozható alapjog.

⁷⁷ Tóth Mihály: Einführung in das ungarische Strafrecht. 171-174. p.

A 2003-ban hozott Alkotmánybírósági Határozat szerint az eutanázia esetében az emberi méltósághoz való jog nem alkot elválaszthatatlan egységet az élethez való joggal, hanem éppen ellenkezőleg, az egyik érvényesítése a másik háttérbe szorításával járhat. Így az élet befejezésére vonatkozó önrendelkezési jog nem korlátozható.⁷⁸

Az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy az Alkotmány 8. § (1) bekezdésére hivatkozva, azaz objektív életvédelmi kötelezettségének eleget téve csak részben teszi lehetővé a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők számára önrendelkezési joguk gyakorlását életüknek az emberi méltósághoz való joguk általi befejezéséhez. Így az Alkotmánybíróság határozatában az egészségügyi törvény 20. §-ára hivatkozva továbbra is korlátozza a betegek életfenntartó, életmentő beavatkozások visszautasítására vonatkozó jogát. Ezen kívül továbbra is tiltja, hogy az orvos a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő halálát, annak kívánságára cselekvőleg idézze elő. Tehát az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy az emberi méltósághoz való jogba az eutanáziához való jog nem tartozik bele. Az Alkotmánybíróság az indítványozók minden változtatásra irányuló kérelmét elutasította, azaz a Büntető Törvénykönyv ellen hozott kifogásokat is. Döntését azzal magyarázta, hogy a törvényhozónak nincs olyan kötelezettsége, hogy az emberölés privilegizált tényállásait megalkossa a méltányossági emberölés formájával kapcsolatban, az eljárás során csupán a bíróság veheti figyelembe az emberölés során közreműködő személyek indítékait a büntetés kiszabásánál.

A határozatból kiderül, hogy az Alkotmánybíróság szerint a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogára vonatkozó törvényi szabályozás nem örökéletű, hiszen az ismeretek szintje, az intézmények állapota és egyéb tényezők befolyásolhatják a kérdés alkotmányosságának megítélését.

7.3 Az eutanázia büntetőjogi megítélése a 2012. évi C. törvény alapján

A büntetőjog feladata az élet feltétlen védelme, így azokat a cselekedeteket bírálja, amelyek sértik az adott társadalmi rendszer alapvető rendjét. A büntetőjog tehát az életet társadalmi értéként kezeli és így nem engedi meg, hogy az orvos, a hozzátartozók vagy akár az illető saját maga szabadon rendelkezzen vele. Így a büntető törvénykönyv szerint az aktív eutanázia ma Magyarországon a szándékos emberölés büntetével azonosítható, hiszen az emberi élet bűnös és jogellenes elvételéről beszélhetünk. Az elkövető (jelen esetben az orvos) tisztában van magatartásának lehetséges következményeivel, sőt kívánja azok bekövetkezését. Itt tehát

⁷⁸ <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/03-2-14.pdf> - 2014. 09. 24.

az egyenes szándékkal elkövetett emberölés büntette jelenik meg. A büntetőjog merev szabályait tekintve a passzív eutanázia is dolus directus elkövetett bűncselekmény, nem pedig gondatlanságból elkövetett emberölés tudatos gondatlansággal, hiszen az elkövető nem bízik könnyelműen magatartásának lehetséges következményeinek elmaradásában, hanem kívánja azokat. A speciális jelleg és egyedi motívumok a büntetés kiszabásánál figyelembe lesznek véve.

Az élet végén hozott orvosi döntéseket elbíráljuk még a Btk. szerint öngyilkosságban való közreműködésként. A Btk. 162. § szerinti szabályok irányadóak eme cselekedetre az orvosok körében is.

Ha az orvos foglalkozási szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét közvetlen veszélynek teszi ki, függetlenül attól, hogy szándékosan vagy gondatlanságból idézi-e elő, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette miatt büntetendő. Az orvos által végrehajtott eutanázia azonban nem a Btk. 165.§-a szerint bírálendő el, hiszen a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés nem tartozik az eutanázia fogalomkörébe. Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés akkor valósulna meg, ha az elkövető szándéka kizárólag a közvetlen veszélyhelyzet előidézésére terjedne ki, de a halál előidézésére nem. Itt emellett hiányoznak azon elengedhetetlen fogalmi elemek, mint a beteg gyógyíthatatlan állapota és halálának önmaga általi kívánása. Az orvos eutanázia cselekménye a jelenlegi magyar szabályozás értelmében – az egészségügyi törvény 20.§ (3) bekezdésében körülírt életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasítása kivételével- minden esetben tényállásszerű.

7.4 24/2014. (VII. 22.) Alkotmánybírósági Határozat

Az Alkotmánybíróság 2014. júliusi határozatában az eutanázia és az élő végrendelet kérdésében változtatást eszközölt, egy orvos által benyújtott alkotmányjogi panaszra reagálva. A döntés eredményeként az egészségügyi törvényben meghatározott ellátás visszautasítására vonatkozó rendelkezések alapján a passzív eutanázia továbbra is legalitást élvez, sőt az élő végrendelet pozitív irányba módosult.

Az élő végrendelet azt jelenti, hogy valaki arra az esetre előre rendelkezik a kezelések visszautasításáról, ha a későbbiekben döntésképtelen helyzetbe kerülne. Eme intézmény igénybe vételét azonban az egészségügyi törvény igen szigorú feltételekhez kötötte, ugyanis a betegnek többször nyilatkoznia kellett arról, hogy valóban nem szeretné már igénybe venni a kezeléseket, majd eme döntését egy háromtagú orvosi bizottság előtt is meg kellett ismételnie.

Ezen kívül törvényben rögzített feltételként jelent meg, hogy többször is meg kellett kísérelnie az orvosnak a betegét lebeszélni az eredeti szándékáról. Ez az eljárás csak kevesek által volt ismert, illetve rendkívül költséges volt a folyamatos orvosi konzultációk miatt. Így valóban kifogásolható volt az, hogy nem mindenki tudta igénybe venni eme jogérvényesítést.⁷⁹ Ezentúl pszichiátriai szakvélemény nélkül a közjegyzők fogják eldönteni, hogy a passzív eutanáziát kérő ügyfél tisztában van-e döntésének következményeivel. Az ellátás visszautasításáról szóló nyilatkozat volt az egyetlen a magyar jogban, amelyhez csatolni kellett a pszichiátriai szakvéleményt. Ezzel is indokolta ennek eltörlését az Alkotmánybíróság, hiszen ez a magyar jogrendszerben egyedülálló feltétel volt. Az ügyfél döntése bármikor visszavonható lesz.⁸⁰

Az Alkotmányjogi panasz írója az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény több rendelkezését, valamint az ellátás visszautasításának szabályairól szóló 117/1998. (VI. 16.) Kormányrendelet több rendelkezésének Alaptörvény ellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte. Az Alkotmánybíróság döntésében valóban Alaptörvény ellenesnek minősítette és megsemmisítette az egészségügyről szóló törvény néhány rendelkezését, így a jövőben az élő végrendelethez nincs szükség pszichiáter szakorvos véleményére és a kezelés visszautasításáról szóló döntését az illetőnek nem kell két évente megismételni. Ez mutatja számomra, hogy bár az Alkotmánybíróság továbbra sem legalizálja az aktív eutanáziát, lépéseket tett a passzív eutanázia igénybe vételének megkönnyítésére.⁸¹

7.5 Kivételes jogesetek

A magyar jogtörténetben találunk olyan eseteket, amikor a hatályos szabályok ellenére különleges elbírálás során kegyelemben részesítették az eutanáziát végrehajtókat, azok sajátos körülményeire tekintettel. Ez mutatja számomra, hogy bár a jogalkotók rendkívül szigorúan szabályozzák az eutanázia tárgykörét, a gyakorlatban a bíraskodás során tett kivételek arra utalnak, hogy igenis szükség lenne az eutanázia széles körben való, egyszerűbb igénybevételének engedélyezésére. Véleményem szerint rendkívül tanulságosak a következőkben részletezett jogesetek, hiszen ha az aktív eutanázia legalizált lenne hazánkban, eme szomorúan brutális eseményekre családi körben, illetve foglalkozás körében nem kerülhetett volna sor.

⁷⁹ <http://tasz.hu/betegjog/aprot-javitott-az-alkotmanybirosag-az-eutanazia-szabalyokon> - 2014. 09. 26.

⁸⁰ http://index.hu/belfold/2014/10/01/dr._miko_adam_passziv_eutanazia_interju/ - 2014. 09. 19.

⁸¹ <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/87C98062214A5083C1257ADA00524D96?OpenDocument> – 2014. 09. 29.

Binder Györgyi 1993 szeptemberében végzett gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, nagyfokú fizikai fájdalomnak kitett 11 éves lányával, gyereke kérésére. A kislány fürdővizébe egy működő hajszárítót ejtett, majd a víz alá nyomta a gyermekét, aki néhány másodpercen belül meghalt. Az eutanáziára hivatkozó anyát a Fővárosi Bíróság kétévi börtönbüntetésre ítélte, amelynek végrehajtását háromévi próbaidőre felfüggesztette. Az ügyészi fellebbezésnek helyt adva a Legfelsőbb Bíróság 1995 októberben úgy döntött, hogy az emberölésért kiszabott szabadságvesztést a vádlottnak le kell töltenie. Az ítélet szerint, ha a büntetőjogi szabályozás lehetőséget adott volna az eutanáziára, azt akkor is egyértelműen az orvos és a beteg viszonyára kellett volna leszűkíteni. A bíróság kitért arra is, hogy a magyar büntetőjog a passzív eutanázia megítélésében is szigorú, ilyen esetekben emberölés állapítható meg. A Legfelsőbb Bíróság ítélete után Binder Györgyi a köztársasági elnökhöz fordult kegyelemért; Göncz Árpád akkori államfő 1996 májusában négyévi próbaidőre felfüggesztette az asszony börtönbüntetésének végrehajtását.

A kegyes halál kérdése Magyarországon 2001 februárjában, az úgynevezett fekete angyal-ügy kapcsán került újból az érdeklődés középpontjába. A vádirat szerint a Nyíró Gyula Kórházban dolgozó ápolónő 2000. május és 2001. február között nyolc idős embert ölt meg. A nyolc gyilkosságból hármat közvetlenül követett el - a vádirat szerint -, ami azt jelenti, hogy számítania kellett arra, hogy az általa beadott injekció halált okoz. A többi esetben pedig azzal kellett tisztában lennie, hogy a beadott injekciók, lehetséges, hogy halálhoz vezetnek. A vádirat szerint Faludi Tímea áldozatai súlyos, többnyire gyógyíthatatlan, idős emberek voltak és erős, olykor kibíráhatatlan fájdalmak gyötörték őket. Másodfokú, jogerős ítéletében már tizenegy évre ítélte a Fővárosi Ítéltábla a volt nővért több emberen elkövetett emberölés kísérletéért és négy rendbeli foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésért.⁸²

⁸² <http://www.origo.hu/itthon/20030427hetfon.html?pIdx=1> - 2014. 09. 29.

Véggkövetkeztetések

Dolgozatom végére érve összegezném a kutatásom során tapasztaltakat. Az eutanázia napjainkban különösen nagy figyelmet vívott ki magának, hiszen ez a téma nem kapcsolható egyetlen társadalmi csoporthoz, egyetlen hivatásrendhez, ez a probléma minden réteget érint. Ezen okból kifolyólag éreztem nagyfokú indíttatást a téma feldolgozására vonatkozóan. Az eutanázia kérdését rendkívül széles körben, több szempont szerint vizsgáltam, kitérve a történeti, vallási, orvosi etikai, jogi perspektívákra. A téma több oldalról való megközelítése lehetővé tette számomra az eutanázia bonyolult tematikájának átlátását, felépítésének megértését. Kezdetben rendkívül nehéz feladatnak tűnt a tárgykör értelmezése, hiszen egyszerre több területre kellett a kutatást kiterjesztenem, így nagy volt a veszélye annak, hogy nem sikerül az egyes szempontokat részletesen kifejtenem, elveszek az információk bőségében. Ezáltal törekednem kellett arra, hogy az egyes aspektusoknak egyenlő figyelmet szenteljek, hiszen csak így lehet megfejteni azt a mindannyiunkat aggasztó problémát, hogy hogyan is rendelkezhetünk saját életünkéről, annak végén. A cél elérése érdekében igyekeztem a témát az egyes szempontoknak megfelelően szaktekintélyek munkái alapján feldolgozni. Szerencsére forrásként bőven rendelkezésemre állt a nyomtatott irodalom, illetve az internet. Az én feladatom csupán a végeláthatatlan mennyiségűnek tűnő anyag közül a legmegfelelőbbek kiválasztása, majd azok értelmezése, saját gondolataimmal való megtöltése volt.

Kutatásom során választ kaptam a dolgozatom megírása előtti időszakban az eutanáziával kapcsolatban bennem felmerülő kérdésekre. Világossá vált számomra, hogy az eutanázia hazánkban való legalizációjához rengeteg dolognak kellene változásokon átesnie a háttérben. Először is a társadalom tagjainak kellene liberálisabban gondolkodniuk, hiszen a jogrendszer merevsége csupán a magyarok korlátozott látásmódját, konzervatív szemléletüket tükrözi. Addig nem lehet a jogszabályokon változtatni, amíg a lakosság nagy része várhatóan elutasítva fogadná azt. Ezen kívül sok minden függ az orvosok hozzáállásától is, hiszen sokan a hippokratészi esküre hivatkozva utasítják el a kegyes halált, azonban az orvosokkal foglalkozó fejezetben kifejtettem, hogy ez a hivatkozás nem teljesen állja meg a helyét.

Véleményem szerint hazánkban is be lehetne vezetni azt a joggyakorlatot, ami Belgiumban honos, azaz, hogy az orvosok maguk dönthetnek arról, hogy végrehajtanak-e eutanáziát, így a továbbiakban ez a tényező nem jelentene akadályt a „jó halál” engedélyezéséhez. Célszerű lenne azon is elgondolkodni, hogy az orvosoknak a hippokratészi eskü ellenére történő eutanáziára kényszerítése helyett miért nem merül fel annak a lehetősége, hogy az orvos csak

a szükséges tájékoztatást adja meg a betegnek, és a végrehajtást magára a betegre bízzák a szükséges eszköznek az egészségügyi szervezetrendszer általi biztosítása mellett (mint pl. Svájcban). Úgy tűnik mintha ez a jogi megoldás a hazai eutanáziapárti kezdeményezésekből kimaradt volna, pedig az orvostársadalom számára lehet, hogy kompromisszumot jelenthetne. A vallás is rendkívül meghatározó tényező az eutanázia témakörében, de egyelőre negatív értelemben. A vallási előírások ellenzik az élet természetesnél korábbi befejezését, azonban véleményem szerint az egyház ma már sokkal haladóbb szellemiségben tevékenykedik, mint régen, így nem zárom ki azt a lehetőséget, hogy a jövőben az eutanázia terén is megengedőbb álláspontot fog képviselni. Úgy gondolom, hogy nem kell azt feltételeznünk, hogy az eutanázia pártolói nem hívók, sőt ellenkezőleg, szerintem a hit és az eutanázia békében kellene, hogy megférjenek egymás mellett.

A nemzetközi kitekintés során meglepődve tapasztaltam, hogy Európa több országa, így Hollandia, Svájc és Belgium sokkal nyíltabban kezeli a problémát, így ezen országok jogalkotói, ha eltérő módon is, de engedélyezik az eutanáziát. Megnyugvással tapasztaltam azonban, hogy Magyarország is lépéseket tesz annak érdekében, hogy az állampolgárai méltóságos halált haljanak. Ezt mutatja a 24/2014 (VII.22.) Alkotmánybírósági határozat, melynek célja az élő végrendelet szélesebb körben való terjesztése. Véleményem szerint hazai viszonylatban már ez is egy nagy előrelépésnek számít.

Felhasznált irodalom

Nyomtatott források

1. Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Athenaeum Kiadó, 1909.
2. Blasszauer Béla: A jó halál. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1984.
3. Busch Béla: Eutanázia és büntetőjog. In: Párbeszéd a halálról. (Szerk.: Filó Mihály), Budapest, Literatura Medica Kiadó, 2011.
4. Filó Mihály: Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.
5. Glasenapp, von Helmuth: Az öt világvallás. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1984.
6. Hegedűs Katalin: A hospice és palliatív ellátás, mint az eutanázia alternatívája. In: Párbeszéd a halálról. (Szerk.: Filó Mihály), Budapest, Literatura Medica Kiadó, 2011.
7. Jobbágyi Gábor: Az élet joga. Budapest, Szent István Társulat, 2004.
8. Jobbágyi Gábor: Eutanázia. In: Párbeszéd a halálról. (Szerk.: Filó Mihály), Budapest, Literatura Medica Kiadó, 2011.
9. Jobbágyi Gábor: Orvosi jog. Budapest, Szent István Társulat, 2005.
10. Polcz Alaine: A halál iskolája. Budapest, Magvető Kiadó, 1989.
11. Tóth Mihály: Einführung in das ungarische Strafrecht. Passau, Schenk Verlag, 2006.

Jogforrások

1. 1878. évi V. törvénycikk
2. 1997. évi CLV. törvény
3. 2012. évi I. törvény
4. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
5. 22/ 2003. (IV. 28.) Alkotmánybírósági Határozat
6. 24/ 2014. (VII. 22.) Alkotmánybírósági Határozat

Internetes források

1. <http://hu.scribd.com/doc/206077121/Budai-Feher-Fekete-2013-karacsonyi-szam>
2. http://mtdaportal.extra.hu/books/fajegeszsegtan_es_eugenika.pdf
3. http://hu.wikipedia.org/wiki/Adolf_Jost
4. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Hb1wDcQRZk0J:jet.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/20262/m/3988+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>

5. <http://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/az-eutanaziarol-tortenelmi-tavlatbol-elozmenyek>
6. http://www.elitmed.hu/ilam/hirvilag/lelekvandorlas_es_eutanazia_5659/
7. <http://iszlami.com/iszlami-az-elet-vallasa/testi-lelki-egeszsegunk/item/67-fogyatekossag-abortusz-eutanazia-az-iszlamban>
8. http://www.katolikus.hu/zsinat/zs_16.html
9. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78>
10. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_hu.html
11. <http://www.origo.hu/itthon/20030428azab.html?pIdx=6>
12. <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/03-2-14.pdf>
13. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5799>
14. <http://tasz.hu/betegjog/aprot-javitott-az-alkotmanybirosag-az-eutanazia-szabalyokon>
15. http://index.hu/belfold/2014/10/01/dr._miko_adam_passziv_eutanazia_interju/
16. <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/87C98062214A5083C1257ADA00524D96?OpenDocument>
17. <http://www.origo.hu/itthon/20030427hetfon.html?pIdx=1>
18. http://kitekinto.hu/europa/2014/02/15/zold_utat_kapott_a_gyermek-eutanazia_belgiumban/#.U9uWJvl_tqV
19. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20130621-gyerek-is-valaszthatna-az-eutanaziat-belgiumban.html>
20. http://hvg.hu/vilag/20140214_belgium_eutanazia_gyerekek
21. <http://www.hirklikk.hu/facebook/page/article.php?id=225395>
22. http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/az-eutanaziat-valasztotta-a-borton-helyett-a-sorozateroszakolo-2286941
23. http://www.informed.hu/betegsegek/betegsegek_reszletesen/psy/suicidal/?article_hid=166785
24. http://www.magyar szemle.hu/cikk/20060815_eutanazia_2_resz